

Förebyggande strategier och problemlösning i tre internordiska samtal

Leila Malmefjäll

Pro gradu-avhandling

Nordiska språk, svenska som modersmål

Finska, finskugriska och nordiska institutionen

Humanistiska fakulteten

Helsingfors universitet

Handledare Camilla Lindholm

Våren 2019

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistiska fakulteten		Laitos – Institution – Department Finska, finskugriska och nordiska institutionen	
Tekijä – Författare – Author Leila Malmeffjäll			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Förebyggande strategier och problemlösning i tre internordiska samtal			
Oppiaine – Läroämne – Subject Nordiska språk, svenska som modersmål			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu-avhandling	Aika – Datum – Month and year Maj 2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 58	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Syftet med avhandlingen är att undersöka hur unga nordbor navigerar språkligt i muntlig kontakt med andra nordbor. Mitt material består av tre inspelade samtal mellan totalt 15 unga informanter från olika nordiska länder och självstyresområden. Dessa unga utgör en speciell grupp inom Norden eftersom de alla har ett uttalat intresse för och i viss mån erfarenhet av Norden eller det nordiska. På basis av detta kallar jag dem nordenaktiva. I två av samtalen deltar fyra informanter och i det tredje samtalet sju. Informanterna är fördelade så att minst tre eller fyra nordiska länder eller självstyresområden finns representerade i varje samtal.</p> <p>Min metod har sin grund i CA-analysen vilket innebär att jag utan hypotes insamlar materialet, transkriberat detta och därefter formulerat två forskningsfrågor. Därmed är min metod induktiv. Forskningsfrågorna är: 1. Hur förebygger man problem i internordiska samtal? och 2. Vilka problem förekommer i dessa samtal och hur löser man dem? Resultaten visade att nordenaktiva ungdomar förebygger problem på ett effektivt sätt genom flera olika strategier. Vissa informanter gör ett språkbyte och talar ett annat språk (än sitt första) medan andra talar en slags icke-standardiserad, anpassad blandform som jag här kallar skandinaviska.</p> <p>De strategier som används för att förebygga problem är ackommodering och kodväxling. Det är främst de västnordiska informanterna som ackommoderar och de gör detta genom att helt tala skandinaviska som de sedan justerar efter andra deltagare så att uttal, ord och böjningsändelser exempelvis är hämtade från svenskan eller danskan. Förekomster av kodväxling till engelska visar inte på att engelskans funktion här är att hjälpa den faktiska språkförståelsen, utan används främst för att uttrycka distans till känsliga samtalsämnen vilket visar att informanterna har en hög språklig medvetenhet i grannspråskommunikationen. Särskilt frekvent i mitt material är också skämt. Dessa förstås i hög grad av deltagarna och fungerar som en gemenskapsbyggande solidaritetsstrategi. Även då avvikande åsikter, som potentiellt kan skada denna gemenskap, är under uppsegling löser deltagarna detta med försiktighetsåtgärder vilket kan tolkas som ett försök att bevara en god stämning.</p> <p>Gällande den andra forskningsfrågan, som gäller problemlösning, framkommer det att reparationer, missförstånd och tystnader uppstår i materialet. Ibland väljer deltagarna att vara tysta stora delar av samtalet eller att inte reagera på det förväntade sättet på andras turer vilket kan indikera att problemkällor finns i samtalen (som dock löper relativt problemfritt).</p> <p>En jämförelse mellan nordenaktiva och mindre erfarna grannspråskommunikatörer skulle i framtida studier kunna ge intressanta resultat kring olika strategier och hur dessa utvecklas genom ökad exponering för internordisk kommunikation.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords internordisk kommunikation, samtalsanalys, grannspråk			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingfors universitets campusbibliotek			
Muuta tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	4
1.1 Syfte och forskningsfrågor.....	5
1.2 Disposition.....	6
2 Bakgrund och tidigare forskning.....	6
2.1 De nordiska länderna.....	6
2.2 Nordiska språk.....	7
2.3 Grannspråksförståelse i Norden.....	7
2.4 Tidigare forskning.....	8
2.5 Central terminologi.....	10
3 Metod och material.....	13
3.1 Samtalsanalys.....	13
3.2 Material.....	13
3.2.1 Informanterna.....	14
3.2.2 Inspelningarna.....	16
3.2.3 Transkriberingsprinciper.....	20
4 Resultat och analys.....	21
4.1 Förebyggande strategier.....	21
4.1.1 Ackommodering.....	22
4.1.2 Kodväxling.....	27
4.1.3 Skämt.....	29
4.1.4 Avvikande åsikt.....	35
4.2 Problem i kommunikationen.....	39
4.2.1 Reparation.....	39
4.2.2 Gemensam reparation.....	41
4.2.3 Självreparation.....	44
4.2.4 Missförstånd.....	46
4.2.5 Avsaknad av strategi.....	50
5 Sammanfattning och diskussion.....	53
Litteratur.....	57
Bilaga 1: Transkriptionsnyckel.....	59
Tabell 1. Informanternas nationalitet.....	14
Tabell 2. Vad talar informanterna för språk i samtalen?.....	15

1 Inledning

Ett stort antal unga människor flyttar mellan nordiska länder varje år. Ungas rörlighet i Norden, både på arbetsmarknaden och inom utbildning, ger upphov till daglig kommunikation mellan nordbor från olika länder. Unga nordbors grannspråksförståelse har genom åren stått i fokus för flera stora nordiska undersökningar där den har testats i skrift och genom hörförståelse (se Delsing & Lundin, 2005) och i både skrift och tal (se Maurud, 1976) samt behandlats i intervjuer (se Theilgaard-Brink, 2016). Det har visat sig att engelska används i viss mån av nordbor som s.k. *lingua franca*, ett språk som inte är någondera partens modersmål men som används som kommunikationsmedel (Torp, 2004: 26). Engelskan används bland annat i arbetslivet när informationen måste nå fram snabbt eller med exakthet, medan man föredrar att tala just nordiska språk i sociala sammanhang (Theilgaard-Brink, 2016).

I fokus för min undersökning står en grupp informanter som delar en viss erfarenhet av och intresse för nordiskt samarbete, och jag kallar dem därför *nordenaktiva*. Med sin erfarenhet och insikt i nordiska grannspråk är denna grupp intressant att studera närmare och *nordenaktiva* är också en grupp som hittills inte varit i fokus för de större undersökningar som granskat grannspråksförståelsen i Norden. Detta, och att det hösten 2016 dök upp ett tillfälle för mig att spela in samtal mellan *nordenaktiva* ungdomar från flera håll i Norden, är grunden till varför jag i denna undersökning fokuserar på samtal mellan just dessa unga. Jag gör alltså en samtalsanalys av tre inspelade samtal mellan 15 nordiska informanter. I min undersökning jämför jag inte *nordenaktiva* med andra grupper som har mindre nordenerfarenhet, vilket dock i sig är en intressant utgångspunkt, utan fokuserar enbart på det material jag har insamlat.

De ungdomar som är mina informanter är alltså i olika grad vana att röra sig i nordiska sammanhang vilket medför att de utsatts för ett eller flera av de andra nordiska språken i någon form. De har också ett uttalat intresse för det nordiska och nordiskt samarbete. Därmed har de möjligen utvecklat strategier som möjliggör en effektiv internordisk kommunikation och ett antagande är att kommunikationen mellan mina informanter förväntas flyta jämförelsevis problemfritt. Men eftersom ingen kommunikation är felfri, kan man anta att någon form av problem i kommunikationen kommer att uppstå.

I den här avhandlingen undersöker jag därför a) förbyggande strategier och b) problem i tre samtal mellan sammanlagt 15 unga nordbor. Mitt fokus är språkvetenskapligt, alltså *hur* mina informanter talar snarare än vilka åsikter de uttrycker. Dock analyseras samtalsämnena i kontext av vad de har för betydelse för interaktionen och liknande, detta är ofrånkomligt. Detta särskilt då ett viktigt tema i mina informanternas samtal är just Norden, det nordiska och nordisk identitet.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med den här avhandlingen är att undersöka vilka strategier som förebygger problem, vilka problem som uppkommer och hur dessa löses i tre internordiska samtal. Detta gör jag för att få en fördjupad förståelse för nordisk grannspråks-kommunikation och hur den kan te sig i praktiken. I fokus står deltagarnas förmåga att interagera i just dessa internordiska samtal. Mina forskningsfrågor är:

1. Hur förebygger man problem i internordiska samtal?
2. Vilka problem förekommer i dessa samtal och hur löser man dem?

I syftet för min studie ingår alltså att ge en fingervisning om hur unga nordenaktiva faktiskt talar med varandra i praktiken, som ett komplement till befintlig forskning om grannspråkskommunikation. Mina informanter kan kanske sägas höra till de unga i Norden som borde vara bland de bästa på grannspråks-förståelse, och därför är de som grupp särskilt intressanta att undersöka.

Min metod är induktiv eftersom jag väljer att inte formulera någon hypotes på förhand. Detta för att så förutsättningslöst som möjligt ta mig an materialet och följa samtalsanalysens principer enligt Norrby (2014: 35) om att låta det faktiska materialet styra undersökningen. Jag analyserar materialet och väljer de drag som utgående från mina forskningsfrågor ger en meningsfull analys. Detta medför att jag inte på förhand formulerat någon hypotes eller på något sätt försökt styra inspelningarnas utfall.

1.2 Disposition

Inledningsvis, i kapitel 2, ger jag en bakgrund till mitt ämne genom att redogöra för de språkliga förhållandena i Norden, tidigare forskning och central terminologi. Därefter introducerar jag i kapitel 3 min metod, mina informanter och tillvägagångssättet för inspelningarna. Jag går vidare med att presentera resultatet av min analys av inspelningarna indelat i olika kategorier och belyst med exempel ur materialet (kapitel 4). Slutligen sammanfattar jag min undersökning och diskuterar dess resultat med tanke på framtida forskning (kapitel 5).

2 Bakgrund och tidigare forskning

I detta kapitel presenterar jag de nordiska länderna (2.1), nordiska språk (2.2), grannspråksförståelse i Norden (2.3) och tidigare forskning inom internordisk språkförståelse allmänt men även kortfattat inom samtalsanalys (2.4). Till sist definierar jag några centrala begrepp (2.5).

2.1 De nordiska länderna

Norden är ett område beläget i norra Europa. Till det geografiska området som brukar betecknas som Norden hör länderna Finland med självstyresområdet Åland, Sverige, Norge med självstyresområdet Svalbard, Island och Danmark med självstyresområdena Grönland och Färöarna. Norden används ibland synonymt med Skandinavien, men strikt sett räknar endast Norge, Sverige och Danmark till de skandinaviska länderna. Namnet kommer av bergskedjan Skanderna som ligger på gränsen mellan Sverige och Norge. Trots att inga formella gränser upprätthålls runt det geografiska området finns det ändå många andra sammanbindande faktorer Norden som handelsrelationer och samarbetsöverenskommelsen Helsingforsavtalet (undertecknat 1962) som bland annat reglerar Nordiska rådets verksamhet. I Nordiska rådet, som instiftades 1952, finns medlemmar för alla de nordiska ländernas och självstyresområdenas parlament och regeringar och organets syfte är att fungera som plattform för politiskt samarbete i de frågor där medlemmarna har gemensamma intressen. De nordiska länderna förenas förutom av sina besläktade språk, se nedan, även av en lång gemensam historia och liknande kultur och samhällsskick.

2.2 Nordiska språk

Man brukar skilja på *nordiska språk* och *språk i Norden*. Till de sistnämna räknar man språk som länge talats inom det geografiska området Norden men som inte är besläktade sinsemellan eller släkt med de nordiska språken, som grönländska, finska och olika samiska dialekter. Till de nordiska språken hör däremot de genetiskt besläktade språken svenska, danska, norska, isländska och färöiska. De tillhör en undergrupp av den germanska grenen av den indo-europeiska språkfamiljen. Språken liknar varandra mycket till ordförråd men främst isländskan och färöiskan avskiljer sig genom en bevarad äldre verbböjning och fler kasus (Clausén, 1979: 28). De skandinaviska språken svenska, norska och danska har stora likheter förutom i ordförråd och böjning även i ljudsystem och grammatik. Norskan och danskan står närmare varandra i ordförråd, vilket förklaras av den långa gemensamma historien då Norge var en del av Danmark. Gällande uttal avviker dock danskan från norskan och svenskan.

Ibland används den gemensamma beteckningen skandinaviska när man avser något av de skandinaviska språken norska, svenska eller danska. Men man kan även tala ett blandspråk som bär drag av flera av dessa språk. Theilgaard-Brink (2016) kallar denna blandning för skandinaviskt blandspråk (*skandinavisk blandingsprog*). Denna typ av skandinaviska är inget officiellt språk och har ingen standardiserad form utan kan sägas vara en blandning mellan två eller flera av språken eller en anpassad form av ett dem. Exempelvis talar färingar en slags skandinaviska där ordförrådet är danskt men uttalet västnordiskt, en form som av många upplevs som en lättfattligare variant av danskan. I min avhandling använder jag ordet skandinaviska och med det avser jag just denna, ovan beskrivna, blandform.

2.3 Grannspråksförståelse i Norden

Grannspråkskommunikation förekommer på flera håll i världen. Exempelvis mellan spansk- och portugisisktalande. Det som är utmärkande för grannspråkssituationen i Norden är att alla de tre skandinaviska språken är jämnstarka och att det finns en politisk vilja att upprätthålla grannspråksförståelsen (Delsing & Lundin Åkesson, 2005).

I Finland är finska och svenska officiella nationalspråk och finskspråkiga finländare studerar svenska från årskurs sex i grundskolan. I det finska självstyresområdet Åland finns inget sådant krav och majoritetsspråket där är svenska. Danmark har två autonoma områden, Färöarna och Grönland. I båda dessa områden studerar man danska från ung ålder och färingar och grönländare besitter ofta goda kunskaper i danska språket. På Island kan studenter i gymnasiet välja norska eller svenska under vissa förutsättningar men de flesta läser danska.

2.4 Tidigare forskning

Grannspråksförståelsen i Norden har testats med jämna mellanrum. Målgrupperna har oftast varit yngre nordbor, troligen för att detta kan tänkas indikera något slags nuvarande tillstånd för kunskaperna i nordiska språk och peka på i vilket håll utvecklingen går med tanke på framtidens kommunikationssituation i Norden. Forskare har dock även kartlagt den äldre generationens kunskaper i grannspråks-förståelse och jämfört dessa med yngre informanter (se Delsing & Lundin Åkesson, 2005). Fokus har dessutom legat på den skandinaviska grannspråksförståelsen (Sverige, Norge och Danmark).

En tidig större undersökning av skandinavisk grannspråksförståelse gjordes av Øivind Maurud och publicerades 1976. Förutom själva förståelsen i de skandinaviska språken undersökte Maurud även språkattityderna hos de skandinaviska nordborna (Delsing och Lundin Åkesson, 2005). Mellan Maurud och nästa stora nordiska undersökning finns en tidsrymd på trettio år. Delsing och Lundin Åkesson testar danska, norska och svenska gymnasieelever i sin forskningsrapport *Håller språket ihop Norden?* (2005). Förutom det långa tidsspannet efter den förra undersökningen pekade författarna på skolsystemens reformation, ökad utomnordisk invandring och medielandskapets förändring som bakgrund till rapporten. Dessutom hade utbytet i Norden inom företagsvärlden ökat. Även den gryende globaliseringen, som förskjuter fokus från närområden (Norden) till Europa och omvärlden, angavs som en viktig påverkande faktor. Delsing och Lundin Åkesson ser engelskan som det enda reella alternativet till grannspråken i kommunikation mellan nordbor, och därför undersöker de informanternas förståelse av engelska i en del av sin rapport. Ett viktigt resultat i

undersökningen var också att de nordiska ungdomarna förstod engelska bättre än grannspråken, förutom normmännen som förstod svenska bättre än engelska. Informanterna bestod av ungdomar från Sverige, Norge, Danmark, Finland, Färöarna och Grönland.

Nordbor har även själva fått berätta om sina erfarenheter av gransspråkskontakt i ett material bestående av intervjuer insamlade av Theilgaard-Brink (2016). I undersökningen deltog 31 ungdomar från hela Norden: Danmark, Sverige, Norge, Finland, Island, Grönland, Åland och Färöarna. Det fanns alltså både modersmålstalare av nordiska språk och andraspråkstalare (grönlänningar och finskspråkiga finländare). Ungdomarna hade det gemensamt att de flyttat från ett nordiskt land till ett annat och därmed kommit i direktkontakt med grannspråken. Undersökningen är indelad i tre huvuddelar. I den första undersöks vilka strategier och kompetenser som informanterna använder i den fas då de är nyinflyttade i det nya hemlandet (se Theilgaard-Brink, 2016: 42-65). Den andra delen fokuserar på vilka strategierna är efter ett tag när informanterna kan kommunicera mer problemfritt (se Theilgaard-Brink, 2016: 67-101). Dessa två första delar är indelade i primär (där man talar något av de tre skandinaviska språken som modersmål) och sekundär (där deltagarna inte har ett skandinaviskt språk som modersmål men har undervisats i ett sådant) språkgemenskap. I intervjuerna framkom hur nordborna i de två faserna använde sig av receptiva (läsa, lyssna) och produktiva (skriva, tala) strategier. Utmärkande för den tidiga fasen var just de mer passiva, receptiva strategierna respektive mer aktiva, produktiva strategier i den senare. Den tredje, och mest omfattande, delen av intervjuundersökningen handlar om hur informanterna använde engelska i kontakt med andra nordbor (se Theilgaard-Brink, 2016: 103-124). Ett resultat var att engelskan ibland användes på jobbet när det var viktigt att uttrycka sig exakt, medan nordiska språk föredrogs i mer informella sammanhang som på fritiden. Studien bekräftade att färingar och normmän är bäst på nordisk grannspråksförståelse. Det visade sig att färingarnas grannspråksförståelse har stannat på ungefär samma nivå sedan Mauruds resultat publicerades, medan övriga nordbors språkförståelse blivit sämre.

Av praktiska skäl är det vanskligt att göra större undersökningar om internordisk språkförståelse med fokus på samtalsanalys. För att resultaten ska räknas som generaliserbara krävs en stor volym material av gärna autentiska samtal, vilket är svårt

att få fram. Men det finns några exempel på studier som fokuserat på nordbors muntliga kommunikation. Ett exempel är en doktorsavhandling av Ridell (2008) där dansk-svensk kommunikation i institutionella samtal mellan vårdare och patient undersöks.

Ännu en undersökning, dock i mindre skala, och som är relativt nyligen utförd, är Bohns & Askjær-Jørgensens (2017) jämförelse av danska modersmålstalares förmåga att uppfatta upplästa påståenden på norska, svenska och engelska. Meningarna var enkla och utformade som sant eller falskt-påståenden. Danskarna fick även lyssna på danska meningar som en jämförelsepunkt. Det visade sig att deltagarna uppfattade de engelska meningarna mer korrekt och även snabbare än när de hörde meningar på norska och svenska. Engelska och danska meningar var lika lätta att förstå för deltagarna. Detta pekar på att det, jämfört med engelska, kräver en "avsevärd kognitiv anstränging" [min övers.] för danska lyssnare att förstå andra skandinaver vilket knyter an till tidigare forskningsresultat.

2.5 Central terminologi

I detta avsnitt definierar och beskriver jag termer som är frekventa i min undersökning och som är viktiga för att förstå den analys jag gör senare i kapitel 4.

Solidaritetsstrategier

För att förstå så kallade solidaritetsstrategier behöver ett par andra begrepp förklaras. I kommunikationen med andra människor strävar vi dels efter att bli förstådda och accepterade, dels att behålla vår självständighet. Goffman (refererad i Norrby, 2014:214) kallar detta två motstridiga ansikten, eller självbilder, som vi ständigt upprätthåller. I vår interaktion med andra utför vi också s.k. talhandlingar som bekräftar dessa två skilda behov hos den andre. Exempelvis kan vi ge talutrymme till vår samtalspartner genom att inte avbryta och istället lyssna, detta är en så kallad respektstrategi. Motsatsen till respektstrategi är solidaritetsstrategi. Genom dessa uttrycker talarna istället närhet och samhörighet. De ovan nämnda ansiktena kan i kommunikationen med andra riskera att hotas, vi löper risk att tappa ansiktet. Enligt Brown och Levinson (refererade i Norrby 2014:215) finns det ett samband mellan hur ansiktshotande en kommunikativ handling är och dess språkliga form. Våra intentioner kan alltså till viss del utläsas i hur vi säger något.

Ackommodering

Ackommodering innebär att anpassa sig språkligt efter sin samtalspartner. Kärnan i ackommodering (eller ackommodationskommunikationsteorin, *accommodation communication theory* på engelska) ligger i att man som samtalsdeltagare har med sig viss förhandsinformation baserat på det man redan vet om de andra deltagarna eller ämnet. I denna orientering har deltagarna förmågan att fortlöpande utvärdera andras kommunikationssätt och anpassa sig efter detta (Dragojevic et al., 2015:2-3). Detta hänger samman med huruvida en deltagare vill grundlägga och upprätthålla en god personlig och social identitet med de andra i samtalet. Det finns två olika typer av ackommodering, *konvergent* och *divergent*. I konvergent ackommodering närmar man sig sin samtalspartner genom att exempelvis börja tala med samma accent eller dialekt som denne. Ackommodering kan, förutom i uttal, göras inom alla aspekter av kommunikation: kroppsspråk, taltempo, syntax, ordval och röst. Alla dessa kan anpassas efter den andre. I divergent ackommodering fjärrar sig talaren istället från samtalspartnern genom att tala så olik som möjligt, detta kan vara ett sätt att markera skillnader mellan talarna. Det finns partiell och fullständig ackommodering vilket innebär att en talare kan anpassa sig helt eller delvis efter en annan, exempelvis i fråga om talhastighet (Dragojevic et al., 2015:4). Ackommodering kan också innebära att anpassa eller undvika vissa samtalsämnen beroende på samtalspartnern, ofta följer den här typen av ackommodering maktstrukturer så att den med minst makt försöker respektera den som har mer makt i situationen. Dragojevic et al. (2015:4) exemplifierar detta med en köpsituation då försäljaren tenderar att anpassa sig efter köparen snarare än tvärtom.

Kodväxling

Enligt Gumperz (1962:59) innebär kodväxling att passager inom samma taltur hör till olika grammatikaliska system. Kodväxling kan ske mellan olika språk eller mellan dialekter och standardspråk. För att kodväxling ska fungera måste talaren och lyssnaren behärska de olika system (eller koder) som används. Kodväxling kan även användas för att få fram en effekt i samtalet, som exempelvis då man byter språk när man svär (Martola et al., 2014).

Reparation

När någon typ av problem uppstår i en interaktion kan deltagare ta till strategier för att förstå det sagda. Exempelvis kan man begära ett förtydligande eller be talaren att upprepa eller justera det som sagts. När oklarheterna är utredda kan samtalet fortsätta. Dessa utredningar av det som är oklart kallas reparationer. När en talare avbryter sig själv och börjar om eller omformulerar sig kallas det *självreparation*. När någon annan initierar reparationen kallas det *annan-reparation*. När flera deltagare kollektivt utför en reparation kallas den *gemensam reparation*. Exempelvis kan en talare vädja om de andras hjälp för att hitta ett ord och man söker då tillsammans efter ordet och ger förslag tills en gemensam förståelse har uppnåtts. Detta är ett bra exempel på samarbete i kommunikation. Reparationer kan även sägas vara en gemenskapsbyggande strategi, eftersom man med dem visar att man är mån om att alla ska förstå varandra. Oftast är självreparation det prefererade i samtal eftersom det kan upplevas som oartigt och därmed ansiktshotande att påpeka en oklarhet eller ett fel i en annans taltur. När deltagarna inte har samma språkliga resurser så är det dock inte säkert att snabb självreparation prefereras (Norrby, 2014).

Skämt

Tidigare fokuserade skämtforskarna på att analysera strukturen i skämt uppskrivna i skämksamlingar (Norrick, 1993). Det att man ägnade sig åt att förklara varför skämten var roliga, byggde på antagandet att de faktiskt var roliga. Norrick (1993:7) beskriver istället skämt i samtalskontext på basis av den *reaktion* som förväntas uppstå när skämtet har yttrats. Den förväntade reaktionen på skämt och vitsar är skratt, och de lämnar en öppning i samtalet där rum ges för denna reaktion. Det är reaktionen på skämt, eller uteblivelsen av den, som gör att något kan definieras som ett skämt. En utebliven reaktion kan bero på att den andra parten inte förstår skämtet eller helt enkelt inte tycker att det är roligt. I min analys av de inspelade samtalen har jag tolkat skämt efter Norricks definition, jag tar också fasta hans syn på skämt som en gemenskapsbyggande faktor i samtal. Viktigt att nämna i sammanhanget är att skämt också har egenskapen att sära eller attackera.

3 Metod och material

I detta kapitel beskriver jag kort min metod (3.1) och därefter mitt material (3.2) uppdelat i avsnitt om informanterna (3.2.1) och inspelningarna (3.2.2). Sist i kapitlet (avsnitt 3.2.2) beskriver jag kortfattat mina transkriberingsprinciper.

3.1 Samtalsanalys

Min metod för den här undersökningen är CA (conversation analysis) och jag använder mig av samtalsforskaren Catrin Norrbys definition av metoden (Norrbys 2014:35). Detta innebär att insamla autentiskt material (i mitt fall inspelningarna), lyssna på det flera gånger och transkribera det. Inga hypoteser eller antaganden görs innan själva analysen påbörjas, detta för att låta själva materialet styra undersökningen. Därmed är undersökningen empirisk och induktiv. Jag tillämpar metoden på mitt material och därefter lyfta fram de sekvenser som är relevanta för studiens syfte, nämligen de två delarna förebyggande strategier samt problemlösning. I analysen har jag alltså fått ta ställning till om olika aspekter (som skämt, exempelvis) räknas som en förebyggande eller problemlösande strategi. Vissa aspekter kan tolkas som det ena eller det andra eller både och, och i dessa fall har jag motiverat mitt val av indelning. CA strävar inte efter att tolka det bakomliggande motivet till ett yttrande eller spåra talarens åsikter i en viss fråga, utan man analyserar enbart det som faktiskt sägs i inspelningarna.

Jag har inte ett kvantitativt perspektiv i den här undersökningen, vilket innebär att jag inte räknar exempelvis hur många talturer varje talare har. Dock noterar jag om en strategi, exempelvis skämt och reparationer, är särskilt frekventa eller frånvarande i materialet. Mitt fokus är alltså kvalitativt och jag analyserar informanternas strategier situation för situation, med strategiernas funktion som antingen förebyggande eller problemlösande i åtanke.

3.2 Material

I detta avsnitt beskriver jag dels informanterna, dels inspelningarna.

3.2.1 Informanterna

Den internordiska kommunikationen är förstås inte enhetlig utan försiggår mellan individer och grupper med vitt skilda förutsättningar och erfarenheter av grannspråk. Man kan tänka sig en skala där man i ena änden finner individer som har mycket liten eller ingen erfarenhet av kommunikation med andra nordbor och som inte heller via texter eller medier kommit i kontakt med grannspråken. I andra änden befinner sig så de som är särskilt aktiva inom eller intresserade av nordiskt samarbete eller till och med har formell utbildning inom nordiska språk. Som tidigare nämnts kallar jag denna grupp för Nordenaktiva, och i min undersökning är det alltså denna grupp jag åsyftar när jag använder begreppet. Det finns både unga och äldre Nordenaktiva, de äldre har mycket erfarenhet av grannspråkskommunikation medan de yngre inte ännu hunnit skaffa sig detta i lika stor utsträckning. Det är dock dessa unga människor som kommer att ta över ansvaret för det finförgrenade nordiska samarbetet i framtiden och därför är gruppen särskilt intressant att undersöka.

Trots att de har sitt nordiska intresse gemensamt, finns det även många skillnader mellan mina informanter; ålder, kön, modersmål, språkliga resurser och bakgrund, födelseort, hemvist, utbildningsgrad och erfarenhet av Norden. I min analys delar jag dock inte upp informanterna efter dessa skillnader, och jag har inte samlat in ytterligare data gällande detta, utan analyserar samtalen situation för situation. Nedan ges en kort översikt av informanternas nationalitet, ålder och vilka språk de talar i materialet.

Tabell 1. Informanternas nationalitet

Finland	Sverige	Danmark	Island	Norge	Färöarna
6	3	2	2	1	1

Som syns i tabell 1 ovan har jag listat självstyresområdet Färöarna som en egen enhet. Detta gör jag av den orsaken att även om Färöarna och Grönland hör till Danmark och invånarna där ofta talar flytande danska eller har mycket goda kunskaper i språket, så har färingar på basis av sin härkomst tillgång till ett annat nordiskt språk, färöiskan, vilket ses som en resurs i det här sammanhanget och därför ser jag det inte motiverat att lista färingar som danskar.

Merparten (sex personer) av mina informanter kommer från Finland, följt av Sverige med hälften så många deltagare. Från Island och Danmark kom två deltagare från vardera landet. Norge och Färöarna har lika många representanter, endast en i var. I min undersökning finns ingen informant från Grönland. En informant var vid tillfället för inspelningarna bosatt i självstyresområdet Åland men härstammar från Finlands fastland (och har finska som modersmål) och därför har informanten räknats in i den finska representationen. På grund av fördelningen mellan nationaliteter hos mina informanter och omfånget av min undersökning (tre samtal mellan 15 personer) kan inga generella slutsatser dras om interaktion i samtal mellan nordbor, men materialet kan ge en fingervisning om vad som utmärker samtal mellan en specifik grupp av unga nordbor (nordenaktiva).

Åldersspridningen hos informanterna (vid inspelningstillfället) spannar från 17 till 28 år. Den vanligaste åldern är 22 år, tre informanter hade denna ålder vid inspelningstillfället. Genomsnittsåldern för undersökningens informanter är 22,9 år. Det rör sig alltså om en grupp relativt unga människor. Sju av dem är kvinnor, åtta är män. I tabell 2 nedan åskådliggörs vilka språk deltagarna talar i de inspelade samtalen (lodrätt) i förhållande till hemland (vågrätt).

Tabell 2: Vad talar informanterna för språk i samtalen?

Språk \ Hemland	Finland	Sverige	Danmark	Norge	Island	Färöarna
finska	-	-	-	-	-	-
svenska	6	3	-	-	1	-
danska	-	-	2	-	-	-
isländska	-	-	-	-	-	-
norska	-	-	-	1	-	-
färöiska	-	-	-	-	-	-
skandinaviska	-	-	-	-	1	1

Notera att tabell 2 inte återspeglar informanternas modersmål eller övriga språkliga resurser, jag har heller inte samlat in någon sådan information skriftligt. I min analys utgår jag dock från det jag fick veta på muntlig basis i samband med inspelningstillfällena gällande informanternas modersmål. För detta gäller att alla informanternas modersmål korrelerar med hemlandets majoritetsspråk, utom i tre fall: två finländare har svenska som modersmål (Tina och John) och en informant vars nuvarande hemland är Sverige har svenska som ett andraspråk (Adam, jag har inga uppgifter om hans modersmål). Eftersom målet för min undersökning inte är att jämföra andraspråkstalare med modersmålstalare eller undersöka endera gruppen specifikt så finns denna information inte listad. I anslutning till denna tabell kan man notera att finländarna i mitt material utgörs av två modersmålstalare av svenska och fyra med finska som modersmål men som talar svenska i samtalen, de har gjort ett s.k. *språkbyte*.

Sådana språk som talas i Norden men som inte förekommer i mitt material är finska, färöiska och isländska. Eftersom två av de tre västnordiska informanterna helt tydligt talar varken färöiska eller isländska utan någon slags blandspråk med inslag av flera av språken väljer jag här att kalla det skandinaviska. En av de västnordiska informanterna, isländska Tora, har i inspelningarna istället gjort ett språkbyte och talar helt och hållet svenska.

3.2.2 Inspelningarna

Mitt material består av tre samtal som spelades in under tre dagar i Danmark hösten 2016 på ett evenemang där unga människor från flera nordiska länder och självstyresområden deltog. Jag har alltså totalt 15 informanter från sex olika nordiska länder och självstyresområden. Informanterna värvades under evenemanget och fick endast den förhandsinformationen att forskningen gällde hur unga nordbor talar med varandra. Det finns förstås en möjlighet att denna information kan ha påverkat informanterna så att de blev extra medvetna om sitt språkbruk, detta kanske inte går att undvika helt. Det är också omöjligt att avgöra detta när man lyssnar på materialet, men jag uppfattar att samtalen ändå är naturliga och okonstlade i en inspelningssituation som dock inte var naturligt uppkommen. Informanterna fick läsa igenom och underteckna ett

inspelningsavtal som bland annat noggrant beskrev hur det inspelade materialet skulle komma att användas och att de som deltagare när som helst kunde välja att avbryta sin medverkan.

Samtalen är till formen fria diskussioner i tre olika gruppkonstellationer mellan mina informanter utan någon inspelningsledare eller intervjufrågor. Däremot fanns det papperskort utplacerade på det bord deltagarna satt kring, och på korten fanns samtalsämnen nedskrivna. Jag återkommer till dessa nedan. Inspelningarna gjordes med mikrofon så att enbart ljud och inte videomaterial insamlades.

Samtalen spelades in ett åt gången och deltagarna fördelades för att få en så god spridning av nationaliteter och deltagarantal som möjligt i varje samtal men även yttre faktorer som deltagarnas egen tidtabell spelade in i den slutliga gruppfordelningen. Detta beror på att alla informanter fanns samlade tillsammans bara under cirka två dagar då evenemanget hölls, vilket gav en snäv tidtabell och inte mycket flexibilitet i planeringen av gruppkonstellationerna. Informanterna är i vilket fall fördelade så att minst tre eller fyra nordiska länder eller självstyresområden finns representerade i varje samtal.

Deltagarna är inte bekanta med varandra sedan tidigare. Materialets totala omfång är 86 minuter och 22 sekunder. Samtalen har olika längd vilket delvis påverkades av yttre omständigheter som middagspaus och liknande.

Alla deltagares namn är fingerade. Även sådana detaljer (så som personnamn och platsnamn) som deltagarna nämner i materialet och som skulle kunna leda till identifiering av informanterna, är fingerade. Så här ser samtalen ut i korthet:

Samtal 1

Fyra deltagare:

Mika (finskspråkig finländare)

John (finlandssvensk)

Niels (dansk)

Lena (färing)

Tid: 19 minuter 43 sekunder

Samtal 2

Fyra deltagare:

Tina (finlandssvensk)

Anna (svensk)

Jens (dansk)

Arni (isländsk)

Tid: 22 minuter 3 sekunder

Samtal 3

Sju deltagare:

Ella (finskspråkig finländare)

Mari (finskspråkig finländare)

Sara (finskspråkig finländare)

Adam (svensk)

Erik (svensk)

Tora (isländsk)

Olav (norsk)

Tid: 44 minuter 36 sekunder. Av detta samtal har jag transkriberat ca 20 minuter.

Samtal 1 och 3 spelades in i slutna rum där deltagarna kunde tala ostört medan deltagarna i Samtal 2 befann sig i ett utrymme där andra människor passerade fram och tillbaka mellan två olika delar av byggnaden. Ibland hörs röster, skratt och steg från utomstående som passerar. Detta verkar dock inte ha påverkat deltagarnas interaktion eller samtalsämnen märkbart, inte heller ljudkvaliteten i inspelningen försämrats nämnvärt av detta.

I början av inspelningen var jag själv på plats för att starta och placera inspelningsutrustningen på ett bord som deltagarna satt runt. Man kan höra hur jag ger några korta instruktioner och besvarar några frågor och sedan avlägsnar mig, detta för att deltagarna ska uppleva situationen som mer naturlig och inte låta sig påverkas av min närvaro. I slutet av inspelningen, när ungefär 20 minuter (för Samtal 1 och 2) eller 40 minuter (Samtal 3) gått, återvänder jag och meddelar att inspelningen avslutas. Jag valde att avsluta samtalen vid dessa tidpunkter för att helt enkelt inte få ett alltför stort

material. Eftersom denna undersökning ska rymmas inom ramen för en pro gradu-avhandling skulle det bli vanskligt med ett mycket stort material, medan de dryga 86 minuter jag insamlat (varav ca 60 minuter transkriberade) är en lämplig längd. Dessutom är min undersökning som tidigare nämnt inte kvantitativ utan jag väljer att fördjupa mig i de 60 minuter som jag har transkriberat.

I övrigt finns jag inte närvarande och kan därmed inte påverka innehållet i samtalen, detta för att i den mån det är möjligt undvika den så kallade *observer's paradox*. Begreppet som myntades av Labov (1972, refererad i Norrby, 2014: 39) åsyftar det dilemma som samtalsforskaren befinner sig i eftersom dennes strävan är att inspela autentiska samtal samtidigt som det är oetiskt att göra detta utan deltagarnas godkännande. Därför blir materialet, eftersom deltagarna är medvetna om inspelningen, alltid i viss mån påverkat av forskarens eller inspelningsutrustningens närvaro även om forskaren inte befinner sig i rummet och utrustningen idag är smidig och inte så skrymmande som förr.

I början av samtalen, innan jag avlägsnar mig, ger jag några förslag på neutrala samtalsämnen (som att deltagarna kan inleda med att bekanta sig med varandra) men detta kan knappast sägas ha styrt samtalen i en riktning som situationen annars inte skulle ha givit upphov till. I alla samtal är samtalsämnena naturliga för situationen (det nordiska, att bekanta sig med varandra och varandras intressen samt evenemangets program). I samtalen finns min egen påverkan dock närvarande i form av papperskort med förslag på samtalsämnen. Dessa kort placerades nedåtvända på bordet vid varje samtal med instruktionen att deltagarna kunde använda dem om de skulle få slut på samtalsämnena. Alla kortens ämnen bestod av påståenden om Norden ("Så började mitt nordiska intresse", "Så tänkte jag om Norden för tio år sedan", "Om jag fick välja ett annat nordiskt land att flytta till", o.s.v.). Ämnena kan ses som neutrala även om de i viss mån förutsätter ett intresse för Norden. Korten användes delvis i samtalen, men min bedömning är att samtalen kom att handla om Norden i ungefär lika stor utsträckning som om korten inte använts. Eftersom informanternas åsikter om Norden inte är målet för denna undersökning beaktar jag inte den påverkan på samtalet som korten eventuellt hade. Dock gav ett av korten upphov till en situation där en av deltagarnas skriftliga grannspråksförståelse kom att testas, jag återkommer till detta i kapitel 4.

3.2.3 Transkriberingsprinciper

Det tillvägagångssätt för CA som beskrivs av Norrby (se *Samtalsanalys*, 2014) inbegriper en arbetsgång där man lyssnar flera gånger på inspelningarna av samtalet och därefter transkriberar det noggrant. Det är viktigt att komma ihåg att den skriftliga version av språket som en transkribering representerar aldrig till fullo kan återge det talade språket. Transkriberingar är enligt Norrby (2014) heller aldrig helt färdiga, eftersom man vid varje ny lyssning kan upptäcka nya drag. Med detta i åtanke har jag gjort en s.k. grov transkribering så som den beskrivs av Jan Lindström i *Tur och ordning - introduktion till svensk samtalsgrammatik* (2008). Det innebär att jag inte noterat exempelvis alla prosodiska drag med mera, med anledning av att dessa aspekter inte står i centrum för min analys i den här undersökningen. Den transkriptionsnyckel jag har använt är hämtad från Jan Lindströms ovan nämnda bok och återfinns i Bilaga 1.

Jag har inte valt att göra en helt fonetisk transkribering utan håller mig i princip till allmän svensk ortografi. Dock har jag valt ett uttalsnära stavningssätt, i och med detta blir exempelvis *och/å*, *vad/va*, *tycker/tycke*, *ofullständig/ofullständi*, o.s.v. Ytterligare en dimension i transkriberingen utgörs av att deltagarna naturligtvis inte talar enbart svenska. Det handlar främst om danska och norska eller en slags blandad skandinaviska. Jag återger inte dessa talturer med danskt/norskt æ eller ø utan håller mig till svenska alfabetet. Dock återger jag de ord som faktiskt sägs, min transkribering är inte en översättning till svenska från andra språk. Så här kan ett yttrande på danska se ut i mitt material:

ehm asså seføli får man historie å så nåå lære omkring va
ha danmarks roll varet i norden å så nånting där me

Några ord från utdraget ovan och hur jag har valt att återge dem, baserat på uttalet av dem: *selvfølgelig/seføli*, *noget/nåå*. När det inte är tydligt vilket språk informanten talar, som i fallen med skandinaviska, beror det på kontexten hur jag valt att stava exempelvis ett ord som antingen det samnordiska *godt* eller svenska *gott* (i båda fallen uttalas ju orden likadant). Detta innebär att jag alltså också använder dansk eller norsk ortografi, med undantaget för skanderna æ och ø. I vissa fall i mitt material flyter språken in i

varandra och det är inte entydigt om talaren avser ett danskt, norskt, svenskt eller annat nordiskt ord. I dessa fall diskuterar jag ordet, dess möjliga tolkningar och funktion i samtalet.

4 Resultat och analys

I detta kapitel analyserar jag mitt material och redogör för resultatet. Jag har delat upp analysen i två delar, som följer mina två forskningsfrågor. Den första delen av analysen berör de åtgärder som handlar om att undvika problem innan de uppkommit, nämligen förebyggande strategier (4.1) och är indelad i olika underkategorier på basis av det som framkom när jag analyserat mitt material. Den andra delen behandlar problem som uppstår i kommunikationen (4.2) och är också indelad i underkategorier. Jag åskådliggör min analys genom utdrag ur transkriberingen av mitt material och visar hur jag kopplar dessa till förebyggande strategier och problemlösning.

4.1 Förebyggande strategier

Eftersom det av naturliga skäl är enklare att identifiera och analysera problem än de strategier som används för att förebygga dem, blir det delvis vanskligt att peka ut sådana strategier. Mycket av detta sker på ett tankeplan hos talarna och går inte direkt att kartlägga.

Ett sätt att undvika problematisk kommunikation är att helt enkelt undvika situationer där denna kan tänkas uppkomma. Man undviker alltså grannspråskommunikation för att den upplevs som allt för problematisk. Detta är inte direkt fallet gällande mitt material eftersom informanterna har ett intresse för det nordiska och självmant sökt sig till situationer där kommunikation på grannspråken förekommer, de samtal jag spelade in för min undersökning var också sådana situationer. I kommunikation som föregår på ett annat språk än modersmålet blir man i regel tvungen att koncentrera sig mer än vanligt (Börestam Uhlmann, 1994). Det kan leda till att man fokuserar på språket på ordnivå och missar dess högre nivåer, där humor och ironi ingår. Då kan icke-verbala signaler som kroppsspråk fungera som en kompensation och förstärkare av budskapet. Börestam Uhlmann fann nämligen i sitt videospelade material av internordiska samtal att gester hade en betydelse för att förebygga problem. Detta är dock en dimension som

jag inte analyserar eftersom jag enbart har ljudmaterial och inte visuellt material. Börestam Uhlmann karaktäriserar gemensamma referensramar som något nationellt, i hennes material blev informanterna tvungna att förklara nationella fenomen för andra nordbor på ett tydligare sätt än för landsmän. I hennes undersökning fanns ett exempel med skånsk svartsoppa som behövde förklaras utförligare i grannspråskommunikationen än med en svensk landsman.

Förebyggande strategier är något jag tolkar hänger samman med solidaritetsstrategier (se avsnitt 2.5). Solidaritetsstrategier i samtal visar att deltagarna känner närhet och delaktighet med varandra (Norrby, 2014). Dessa uttryck för närhet skapas genom att man exempelvis ger komplimanger, skämtar och skrattar tillsammans eller på andra sätt skapar en samhörighetskänsla och solidaritet. Att skapa gemenskap ser jag som något som bäddar för att lättare undvika och reda ut eventuella missförstånd. Därför är jag intresserad av att ta reda på hur gemenskap i talhandlingar kommer till uttryck i en grupp som uttalat har något gemensamt (intresset för det nordiska). De kategorier som jag presenterar nedan är ackommodering, kodväxling, skämt och avvikande åsikt.

4.1.1 Ackommodering

I mitt material främträder ackommodering tydligast hos de västnordiska informanterna från Island och Färöarna. Det är oftast på ordnivå men även uttalet anpassas. Trots att mina informanter alltså har intresse och viss erfarenhet av nordiska språk, kan de västnordiska informanterna i mitt material inte tala sina modersmål utan använder istället ett annat nordiskt språk eller en slags skandinaviska. Med denna skandinaviska som bas anpassar de sitt språk i olika situationer så att denna språkform ibland innehåller fler ord eller ett uttal från något av de skandinaviska språken.

Utdrag 1 nedan är från början av samtal 1 som består av deltagarna Lena (färing), John (finlandssvensk), Mika (finskspråkig finländare) och Niels (dansk). Samtalet inleds av John (rad 1). En lång tystnad (fyra sekunder) på rad 4 indikerar att ingen är riktigt säker på vem som ska ta nästa tur efter Johns första fråga som inte är riktad till någon specifik person utan till hela gruppen. Lena är den som tar ordet och hon ackommoderar med tre svenska ord i en och samma turtagning på rad 6: istället för *synes* (da./no.) väljer hon *tycker, mycket* (sv.) istället för *meget* (da.) eller *mye* (no.), *bra* (sv) istället för *godt*

(da./no.). För de flesta färingar är danskan det nordiska språk som är den närmaste resursen, men i detta samtal väljer Lena att ackommodera efter de svenskspråkigas behov snarare än danskens. Detta sker dessutom tidigt i samtalet, det är Lenas första turtagning. Hon signalerar alltså redan i samtalets början att hon är villig att anpassa sig efter de två svenskspråkiga talarna.

(1) Ja tycke Andersen

01 John: okej hönni gott [folk
02 Niels: [ja ((skratt))
03 John: va tycke ni ha vari mest intressant idag
04 (4.0)
05 ?: ((stön))
06 Lena: ja: ja **tycke** andersen han va **mycke bra** ja

Lenas språkvariant samtalet igenom är dock skandinaviska. Hon byter ut några ord här och där till svenska vilket kanske kan förklaras av att hälften av samtalets deltagare (två personer) är svenskspråkiga och därmed sätter den språkliga normen för samtalet. En annan orsak till Lenas ackommodering kan vara att hon är osäker på hur goda språkkunskaper i andra nordiska språk de båda svenskspråkiga deltagarna har. I exemplet nedan har jag markerat de ordformer där Lena ackommoderar sin skandinaviska till svenska ord. I verbet *prata* på rad 2 har hon dock ett färöiskt uttal, färöiskan har alltså ett verb *práta* som uttalas ungefär som *pråta*. Här kan man notera att hon först (rad 1) använder det samnordiska *snakke* innan hon korrigerar sig själv och byter till *prata* (detta är även en självreparation, se avsnitt 4.2.2).

(2) Alle nordiske flag

01 Lena: ja hon vill ju... hon vill ju kun ha vi snakker
02 eller **pråtar** så(.) ehm(.) ja men norden för ti
03 år sedan (.) dee var **jättebra**
04 flera: ((skratt))
05 John: men va hadd eh vad hadd du för syn om norden
06 va va va trodd du norden va (.) fö tie år sen

07 när du va yngre va va din bild av norden
08 Lena: ja tror **inte** jej hade en så stor bild av men
09 der vor jag bor i min kommuna eh där har vi
10 alle nordiska flag
11 John: mhm
12 Lena: utenfor ehm kommunehuse

Jättebra (rad 3) finns inte i de andra nordiska språken och samma sak gäller *inte* som på norska eller danska skulle vara *ikke*. Istället för den danska eller norska formen *nordiske* väljer hon den svenska ändelsen *-ska* (*nordiska*) på rad 10, ännu ett exempel på detta återfinns i utdrag 3 nedan.

Nedan följer det längre utdraget 3 där jag markerat Lenas ackommoderingar med fetstil. Observera att förkortningen UNR på rad 3 står för Ungdomens Nordiska Råd. På den sista raden (26) använder Lena istället den svenska böjningsändelsen (*nordiska*) vilket här nästan är hyperkorrekt eftersom den inte kongruerar med substantivet, Lena säger *nordiska samarbete* när det borde vara *nordiskt samarbete* alternativt *nordiska samarbeten*.

På rad 2 och 5 nedan säger Lena *och* som på svenska medan hon på rad 8 och 24 istället använder det danska ordet *og* (här transkriberat uttalsenligt till *åu*), på färöiska är det motsvarande ordet *og* som dock uttalas *å* och inte som en diftong som i det danska ordet. På samma rad (8) återkommer Lena till ett svenskt ord: *också* istället för exempelvis det danska *også* (uttalas *åss*). Även i partikeln *av* (rad 21) växlar hon mellan den svenska (kan även tolkas som norsk) versionen och den danska (*af*, som hon också uttalar så på rad 9).

(3) Brinner virkli

01 Lena: #men eh# (.) ja (.) asså eh je me i () så
02 har jaj vari till caffe nord å som di hört om här
03 (.) **ooch** ja ha varit till UNR som er för eh en
04 **vecka** sidan
05 John: mm

05 Lena: **och** nordisk råd ha ja osså varit med till ehm
 06 bare sån som observant *selfölili*
 07 flera: ja
 08 Lena: ehm pt **åu** saa er ja **också** ehm aktiv innenför
 09 ungdomspolitik på färöerne ja e forman för et **af**
 10 ungdomspartiena som heter "nytt egenstyre" ()
 11 egenstyre
 12 flera: okej
 13 Lena: ja
 14 Niels: ja nå
 15 Lena: så ja
 16 ?: ((skratt))
 17 Mika: ja
 18 Lena: ja (.) ja ha vari-
 19 Mika: du ha gjort en massa
 20 John: jao många olika föreningar
 21 Lena: JA i masse så jaj e veldig intressera **av** å prove
 22 också meget aktiv för di jej brinner virkli för
 23 dehä me norden å (.) ja syns de för di att (.) eh
 24 nu önsker jej selvstendighet för färöerne **ou** de
 25 gör ja för di je syns att ja vill öppna ehm
 26 **möjligheterna** (.) med att s- med att samarbeita me
 27 di andre nordiske **länder** ehm också danmark
 28 [*ikke* *ikke kun di andre*] ((skratt))
 29 Niels:[åh tak ((skratt))]
 30 John: mm känsligt
 31 Niels: jaja
 32 Lena: *ja*
 33 John: ja tror de'en ganska känslig fråga
 34 Lena: ja
 35 John: mm
 36 Niels: men interessant
 37 Lena: ja så ja (.) de er derfor at jag er så intressert
 38 i **nordiska** samarbeite ((skratt))

På rad 26 hörs ett tydligt svenskt *möjligheter* (da. *muligheder*) och på raden efter (27) den svenska pluralformen av ordet *land* alltså *länder* de övriga nordiska pluralformerna: da. *lande*, no. *land*, is. *lönd*, fä. *lond*).

De västnordiska informanternas sätt att tala i mitt material är egentligen helt igenom ett så kallat *språkbyte*. De inte kan förväntas göra sig förstådda på sina första språk (färöiska och isländska) och måste därför byta språk. I sin skandinaviska ackommoderar de sedan alltså efter samtalets andra deltagare. Att ackommodering förekommer bland nordenaktiva kan möjligen ses som motsägelsefullt, då denna grupp är särskilt insatt i nordiska förhållanden och språk. En anledning till detta kan vara att personer med nordenintresse gärna tar varje möjlighet att använda sina språkkunskaper när de träffar andra nordbor.

I utdrag 4 nedan finns ett exempel på hur Arni, i likhet med Lena, ackommoderar mellan danska och svenska. Till skillnad från Lena kommenterar han sitt språkbruk. Arni, som hela samtalet talat skandinaviska med norskt uttal, uttalar rad 4 till rad 7 nedan med tydligt danskt uttal. Detta kommer säkert som en reaktion på att den danska informanten (Jens) ställt en fråga riktad till Arni.

(4) For mye svenska

01 Jens: vor mange generalt sån fra alle lande flytter til
02 island der er fler til- fraflytter end der er
03 tilflytter er der ik
04 Arni: ehh (.) der er flere til nu (.) tror ja (.) ja
05 (.) eh vi har så mange som flytter fra Island för
06 att studere elle arbejde elle fö måske et to tre
07 fire år (.) men de fleste kommer tilbage (.)
08 Jens: oukej
09 Arni: å det har **mycket** med att (.) **nu ha ja snakket**
10 (tuj tuj) **alt for mye eh svenska da**
11 ((skratt)) **"mycket"**
12 Anna: men dee bra "mycket" ((skratt))

13 Arni: ((skratt)) men eh-
14 Anna: fast på min dialekt "micket" eller som man säger
15 "mycket" *man säger på skånska*
16 Arni: men de'r många som pt vi har mycke me att eh
17 () ja ett pt samfund som er veldi eh
18 grunnlagt fra familien

Men redan i nästa turtagning (rad 9) återgår Arni till det norskinfluerade uttalet av skandinaviska som är typiskt för honom samtalet igenom. Här använder han dock det svenska ordet *mycket* istället för *meget* (da.) eller *mye* (no.) trots sin norska bakgrund och att han studerat danska i skolan på Island. Därefter börjar Arni tveka, gör en paus och innan han har hunnit avsluta meningen kommenterar han (rad 10) sitt eget språkbruk med att säga att han nu har pratat "alt for mye svenska". Observera att han redan nu är tillbaka i det norska *mye*. Även adjektivformen *svenska* är ju just svenska, den samnordiska formen skulle vara *svensk*. Detta följs av ett skratt och en citering med tillgjord röst av det svenska ordet han just använt (*mycket* på rad 11). Anna från Sverige svarar med att påpeka att hon tycker det är bra med just ordet *mycket* som hon också citerar övertydligt, deltagarna är nu inne på en mindre metadiskussion om språk vilket tyder på att de är medvetna om det språkliga i situationen. Hon faller in i Arnis skratt vilket kan vara en strategi för att visa uppskattning över att Arni använder svenska ord. Arni har under hela samtalet pratat skandinaviska med norskt eller danskt ordförråd. När han så byter ut ett par ord till svenska så upplever han alltså att han pratar allt för mycket svenska.

4.1.2 Kodväxling

Kodväxling kan fungera som en strategi för att förebygga missförstånd om talaren är medveten om vilka ord som ska bytas ut för att den språkliga förståelsen ska fungera så smidigt som möjligt. Kodväxling kan även vara ett retoriskt medel. I utdrag 5 nedan Arni kodväxlar till engelska vid flera tillfällen när det komplexa förhållandet mellan Island och Danmark ska beskrivas.

01 Arni: å liksom (.) färöerne och grönland är väldi väldi
02 små
03 Jens: mhm
04 Arni: så de är nesten bare issland som står där och al-
05 vi har- *okej vi är också veldig veldig små*
06 ?: ja
07 Arni: men aa↑ pt vi har speschiellt eh pt (.)
08 **relationship samberg** ja
09 Anna: aa eh kontakt
10 Arni: ja↑ speschiell kontakt til för exempel danmark
11 fordi danmark har-
12 Anna: förhållande kanske aa fast de: ja fel ()
13 Jens: ja forhold
14 Arni: forhold til danmark fordi danmark har ju vart
15 vores "**evil overlords**" pt for mange århundrade
16 Jens: vi er varet **di flestes evil overlords** [så asså]
17 **not much to do**
18 Arni: [ja]
så de had varet lite spechiellt eh på den måde
men andre måde

Några möjliga funktioner för kodväxlingen kan här vara att mildra den kritik Arni framför mot Danmarks förflutna som kolonialmakt. Möjligen kan det vara sökande efter rätt ord för att hans språkliga kunskaper inte räcker till. Efter *relationship* säger Arni vad som låter som *samberg* som jag diskuterar i avsnitt 4.2.2.

28

använder alltså uttrycket *evil overlords* för att beteckna Danmark och danskarna (historiskt). Engelskan kan nämligen vara säkrare att gripa till, då den också kan tjäna till att distansera talaren från ett känsligt ämne.

Jens, som är dansk, verkar känna sig manad att svara på Arnis kritik. Istället för att ta illa upp eller ignorera kritiken håller Jens istället med Arni eller säger egentligen mer än honom eftersom han går ett steg längre och säger att danskarna inte bara har varit Islands utan även *de flestes* herrar (i Norden), se rad 16. En kodväxling till engelska ger vid ett annat ställe i samtalet upphov till en reparation mellan Arni och Jens, se avsnitt 4.2.1.

4.1.3 Skämt

När jag excerperat alla sekvenser med skämtturer i mina inspelningar fick jag ett material på omkring 10 sidor. Det skulle därmed bli en omöjlighet att återge allt här och jag har istället valt ut sådana sekvenser där jag tolkar skämtens funktion som gemenskapsbyggande eller ett sätt att hantera ett känsligt ämne. Jag hittade inga exempel i mitt material där skämt används för att attackera eller såra. Alla sekvenser som innehåller skratt räknas inte heller automatiskt som skämt, exempelvis fanns en sekvens där deltagarna skrattade tillsammans åt ett missförstånd (se avsnitt 4.2.4).

I utdrag 6 nedan som är hämtat ur samtal 1 har deltagarna diskuterat vilket nordiskt land man kan tänka sig att bo i förutom sitt hemland. På första raden summerar John diskussionen där det visade sig att en deltagare valde Finland och resten Norge. Därefter säger han att ingen valde Sverige eller Danmark. Med tanke på att Niels är dansk så kan ämnet upplevas som hotfullt och Niels väljer att driva med det faktum att ingen valde Danmark (rad 8). Lena kommenterar då att dessa länder är *big losers*. Kodväxling till engelska kan alltså ses som ett sätt att distansera sig men här blir istället Danmarks "förlorarställning" tydligare i och med Lenas kommentar.

(6) Vi älskar varandra

01 John: men alltså de blev en finland å tre som valde
02 norge så
03 Niels: ja ((skratt)) de gör vi

04 Lena: ((skratt))
 05 John: norge vann (.) ingen valde sverige elle danmark
 06 Niels: naj
 07 John: nej
 08 Niels: aj der er ik noen er gidder
 09 Lena: **big losers**
 10 flera: ((skratt))
 11 Mika: men alltså nu kan- no sku ja kunna tänka mig å
 12 flytta till danmark å till exempel
 13 John: ja samma här köpenhamn tycke ja ee fantastiskt
 14 Niels: vi ka nokk bli enige om at der er ik noen land
 15 hvor man bare tänk nej der vil jeg godt ikke bo
 16 Mika: **ja precis "usch island" nej herregu**
 17 Lena: ((fniss))
 18 Niels: ((skratt)) dee nokk fordi att vi aså vi minner
 19 så meget om hinanden å hved att man ka lide gott
 20 alle steder de: sekert alle steder
 21 John: ja verkligen
 22 Niels: ja
 23 Mika: **vi älskar varandra i norden**
 24 Niels: **ja de gör vi ((skratt))**
 25 John: **joo heja norden**
 26 Niels: **((skratt))** ((ohörbart)) ja

Kommentaren på rad 9 utlöser skratt därefter försöker Mika troligen neutralisera eller höja Danmarks status genom att i sin taltur på rad 11-12 berätta att han *nog* (som på svenska i Finland är ett förstärkande ord och inte en osäkerhetsmarkör som i Sverige) skulle kunna bo i Danmark. John stämmer in och berömmar Köpenhamn, han kallar staden fantastisk (rad 13). Niels svarar att det säkert inte finns något ställe i Norden som man absolut inte skulle trivas på. Mika exemplifierar i följande tur genom att skämta om att Island skulle vara *usch* och det underförstådda är då att Island inte alls ses som negativt, annars skulle han inte kunna driva med det i samtalet. Därefter kommer en sekvens där deltagarna är överens även i några turer till. Niels säger på rad 18-20 att nordbor påminner om varandra och att tycker om alla platser i Norden. Topiken

kulminerar då Mika säger att alla i Norden älskar varandra (rad 23) vilket utlöser skratt och instämmanden.

Vid ett annat skede i samma samtal berättar Lena om sin nordiska bakgrund (samma sekvens som jag analyserar i avsnitt 4.1.1, utdrag 3). Hon berättar att hon önskar att Färöarna får självständighet (från Danmark) för att hon vill se ett ökat samarbete med övriga nordiska länder. Efter osäkerhetsmarkören *ehm* (på rad 8) säger hon att hon även vill att Färöarna samarbetar med Danmark varpå hon med skratt i rösten tillägger *ikke kun di andre* (länderna).

(7) Känslig fråga

01 Lena: ja (.) ja ha vari-
02 Mika: du ha gjort en massa
03 John: jao många olika föreningar
04 Lena: JA i masse så jaj e veldig intressera av å prove
05 också meget aktiv fordi jej brinner virkli for
06 dehå me norden å (.) ja syns de fordi att (.) eh
07 nu ønsker jej selvstendighet for færøerne ou de
08 gör ja fordi je syns att ja vill öppna ehm
09 möjligheterna (.) med att s- med att samarbeita me
10 di andre nordiske länder ehm också danmark
11 **[*ikke* *ikke kun di andre*]((skratt))**
12 Niels:[åh tak ((skratt))]
13 John: mm **känsligt**
14 Niels: jaja
15 Lena: *ja*
16 John: **ja tror de'en ganske känslig fråga**
17 Lena: ja
18 John: mm
19 Niels: men interessant
20 Lena: ja så ja (.) de er derfor at jag er så intressert
21 i nordiska samarbete ((skratt))
22 John: jaja okej

Niels, som är dansk, tar nästa tur (rad 12) genom att smått ironiskt tacka Lena. Därefter blir stämningen lite pinsam vilket John kommenterar med *mm känsligt* (rad 13).

Därefter verkar ingen komma på ett bidrag som får ämnet att vidareutvecklas och de efterföljande kommentarerna verkar mest vara utfyllnad: Niels och Lena kommer med responspartikeln *ja* (på rad 14, 15 och 17), John konstaterar på nytt att ämnet är känsligt (rad 16) och kommer med responspartikeln *mm* (rad 18). Niels tur på rad 19 (*men intressant*) kan tjäna till att mildra just det känsliga ämnet. Lena avrundar med att återgå (rad 20) till den tidigare topiken om hennes erfarenhet av Norden.

I utdrag 8, som är hämtat ur samtal 3, diskuteras också vid ett skede förhållandet mellan ett västnordiskt område, Island, och Danmark (som tidigare styrde Island). Islänningen Tora berättar hur islänningarna anser att Island är världens största land (rad 1-2). Sara och Erik uppfattar det som ett skämt och börjar skratta redan innan Tora hunnit avsluta sin tur. Erik gör ett turtillägg med *till sinnet* (rad 6) för att specificera Toras tur gällande Islands storlek. Därefter följer ett par turer och Tora förklarar att Islands yta är större än Danmarks.

(8) Största landet i världen

01 Tora: vi säger alltid liksom island är det största
02 landet i [världen]
03 Sara: [((skratt))]
04 Erik: [((skratt))]
05 Tora: å ba: ja
06 Erik: "till sinnet"
07 Tora: ja
08 Sara: ja precis
09 Adam: exakt ja tänkte just
10 Tora: till sinnet (.) men vi e större än danmark [asså]
11 Adam: till ytan
12 flera: ja

13 Tora: å de liksom de finns många dansker som inte vet
 14 det dom liksom ba: näj näj de kan inte stämma (.)
 15 ni e inte större (.) å ja sa de faktiskt till
 16 liksom vuxna dansker förra helgen ba: asså jä: ni
 17 har fler invånare men vi är större och de ba:
 18 "näj"
 19 flera: ((skratt))
 20 Tora: jo googla de vi *e: större* ((skratt))

Toras tur på rad 13-17 följs av skratt från de andra i gruppen och hon själv skrattar också på den sista raden (20). Tora är kritisk mot de danskar som inte känner till att Islands landyta är större än Danmarks trots att invånarantalet är lägre. Hon driver med dessa danskar genom att återberätta en situationen när hon talat med dem och återger också danskarnas reaktion, vilket får deltagarna i samtal 3 att skratta tillsammans. Troligen hade detta inte inträffat om en dansk varit närvarande i samtalet. I de andra samtalen (1 och 2) finns en västnordisk *och* en dansk informant närvarande i varje samtal och bemötandet där är helt annorlunda: de förmildrande kodväxlingarna till engelska och de osäkra skratten. Skratt används även i den ovanstående sekvensen (utdrag 8) men jag tolkar det som att deltagarna skrattar åt det Tora berättar om danskar, skrattens funktion är alltså inte att förmildra kritik och det är heller inga skratt av pinsamhet.

I följande utdrag (9) förstår John inte vad de andra talar om (tv-serien *Skam*) och de avslöjar det inte genast heller. John reagerar med tydlig förvåning i rösten (rad 5) efter att Mika introducerat en ny topik genom att nämna det laddade ordet *skam* (rad 3).

(9) Skam

01 John: börja ni bli nå hungriga nu då
 02 Niels: ((skratt))
 03 Mika: jaa så småningom kanske (.) **men alltså dehå skam**
 04 **vill ja ta upp alltså eh**
 05 John: **skam?**
 06 Mika: skam ha ni sitt på skam

07 (2)
 08 John: **en film? elle vadå**
 09 Mika: **nej alltså**
 10 Niels: **naj**
 11 Mika: **((skratt))**
 12 Niels: det er den største no- norske tv-serie
 13 John: jaha
 14 Mika: **ever** (.) *nå nej*
 15 Niels: **"eva"**
 16 Mika: de hääe (.) de'e alltså en norsk ungdomsserie å
 17 de hääe vi båda är ganska frälsta å ja hör
 18 verkligen inte till målgruppen ja e alldeles för
 19 gammal för de å de'e lite så där guilty pleasure
 20 [men de'hä] eh ja måst no titta
 21 Niels:[((skratt))]
 22 John: kan ni kan ni pitcha den vaa- varför ska jag
 23 titta på den ja ha aldrig hört talas om den

Därefter förklarar Niels och Mika serien och vad de tycker är speciellt med den. John initierar reparationer på rad 5 och 8 och Mika och Niels förtydligar på rad 6, 9, 10 och 12. På rad 11, 14 och 15 verkar de ha lite roligt åt att John inte ännu vet vad de talar om, de kommenterar med skratt i rösten att tv-serien är den största någonsin (rad 14). På rad 16 förklarar Mika slutligen lite mer ingående vad *Skam* är för något.

Efter en stund (utdrag 10 nedan) sammanfattar John med att fråga om de andra kan rekommendera serien (rad 1). På rad 5 fortsätter John sitt yttrande genom att lägga till *fast man är tjufem plus*.

(10) Tjufem plus

01 John: så ni kan rekommendera de
 02 Mika: verkligen
 03 Niels: meget meget
 04 Mika: de hä har ni de ka- ja

05 John: fast man e tjufem plus
06 Mika: **ja alltså de- ja hör ju till den åldersgruppen**
07 **också**
08 flera: ((skratt))
09 Mika: ***så'att de hä eh* ja absolut**

Mika svarar med att bygga vidare på skämtet och återgår till sitt tidigare resonemang om att han egentligen är för gammal för att vara rätt målgrupp för serien (rad 6). Skämtet utlöser skratt (rad 8). Nu gör det inte längre någonting att John var utanför i början och Mika tycks vilja inkludera honom genom att upprepade gånger skämta om att han själv ändå är för gammal för *Skam*, se utdraget nedan.

Det är dock oklart vad Lena tycker eller känner till om ämnet, hon håller sig i kommunikativ isolation (väljer att avvakta och vara tyst) under hela sekvensen förutom då alla skrattar gemensamt. Diskussionen om *Skam* ger upphov till en liknande situation som Börestam Uhlmann (1994) beskriver (se avsnitt 4.1 ovan) där det nationella fenomenet skånsk svartsoppa inte behövde förklaras för en svensk landsman på samma sätt som för en utomstående nordbo. Men i mitt material handlar det istället om att en finskspråkig finsk och en dansk informant delar referensram kring detta kulturella fenomen, och att Mikas finske landsman John istället är den som är i behov av en förklaring. Det finns alltså vissa samnordiska referensramar som kan underlätta kommunikationen om alla är införstådda med fenomenen som innefattas av ramarna. Man skulle kunna påstå att en motsats till dessa gemensamma referensramar utgörs av de situationer då en eller flera deltagare ger uttryck för en avvikande åsikt, vilket jag presenterar exempel på i avsnittet nedan.

4.1.4 Avvikande åsikt

Att ge uttryck för en åsikt som avviker från normen, det förväntade eller det som föregående talare givit uttryck för kan vara känsligt. Enligt Norrby (2014) betonar man gemenskap genom att visa att man delar samma världsbild. I ett samtal där deltagarna känner varandra väl kan man vara mera rakt på sak när man uttrycker en åsikt eftersom riskerna med det bedöms som små. Att däremot inte våga säga sin åsikt rakt och utan

omsvep tyder på att man inte är så nära varandra i samtalet. När någon kommer med ett värderande uttryck är det prefererade svaret medhåll (Norrby, 2014). Därför riskeras gemenskapen när medhålllet uteblir. Att undvika känsliga samtalsämnen eller anpassa hur man talar om dem kan dock räknas som ackommodering.

I nedanstående utdrag (11) väljer Erik att uttrycka en avvikande åsikt i ett samtal om nordiska värderingar och ett eventuellt behov att slå vakt om dessa. Ämnet är känsligt och Eriks yttrande har föregåtts av att en annan deltagare, Ella, tydligt uttryckt att hon tycker att den nordiska identitetskänslan måste skyddas.

(11) Nationalistiska liksom känslor

- 01 Tora: **e de we against the world** eller
02 Sara: ja precis lite så e de så att vem e då liksom
03 accepterathit då för att de finns
04 Erik: [fö ja har **jättejättesvårt**]
05 Sara: [den här politiska situationen]
06 Erik: å liksom utveckla **nationalistiska liksom känslor**
07 å identitet såhär ja liksom "Sverige" nåt sånt
08 ja tror ja ha väldit svårt å känna likadant
09 för Norden också (.) så asså
10 ?: mm ja
11 Erik: man pratar å så här vill vi minska **rörl- eller**
12 **såhåra** minska svårigheterna som röra sig mellan
13 länder å **såhåra** bryta upp gränser
14 Sara: och ganska [konkreta saker]
15 Erik: [men jag vill] inte skapa en ny gräns
16 **runt runt** Norden **då heller liksom**

Erik väljer att med ganska starka ordalag inleda med att hävda att han har *jättejättesvårt* (på rad 4 ovan) att utveckla nationalistiska känslor. Detta är alltså rakt motsatt åsikt mot Ellas. Efter den starka inledningen använder Erik dock försiktighetsåtgärder, kanske för att mildra intrycket av det han säger. Han säger *nationalistiska liksom känslor* där ordet *liksom* kan ses som en sådan förmildrande åtgärd. I samma tur, som fortsätter på rad 6,

används ordet *liksom* två gånger vilket kan tolkas som ett försök att släta över eller mildra det sagda. Ordet förekommer totalt fem gånger i samma tur (raderna 6-16). För övrigt kan noteras att Tora (rad 1) väljer att kommentera ett känsligt ämne på engelska, eller med ett engelskt uttryck.

All interaktion är en balansgång mellan ansiktshot (se avsnitt 2.5) och att inte göra våld på den egna identiteten och värderingarna (Norrby, 2014). Erik väljer att inte dölja sin åsikt genom att sitta tyst, men när han lägger fram åsikten gör han det med försiktighetsåtgärder vilket kan tolkas som ett försök att bevara en god stämning och undvika gräl.

En annan informant, Arni i samtal 2, väljer en annan strategi då han lägger fram en avvikande åsikt. I utdrag 12 nedan håller han de andra deltagarna ganska ovetande om sina intentioner och överraskar dem med att kritisera den skandinaviska gemenskapen genom ett grovt uttryck. De många smackningarna (betecknas som *pt* i transkriberingen) och tvekljuden (*eh*) ger intrycket av att Arni vet att det han ska säga kommer att uppfattas som kontroversiellt eller till och med stötande. Arni tvekar redan i början av turtagningen och börjar med att tala allmänt om att islänningarna pratat sinsemellan om programmet innan han kommer med den avvikande åsikten. Detta har föregåtts av att samtalet inleds med att Jens frågat vad de andra tyckt om dagens program. De andra ger ganska allmänna svar om att nordiskt samarbete är intressant, o.s.v. Stämningen känns lite stel och osäker och deltagarna verkar försöka orientera sig i situationen. Under tiden har Arni suttit tyst och istället för att säga något som lättar upp stämningen, får gruppen att slappna av eller känna mer samhörighet, väljer han att lägga fram en åsikt som kritiserar den nordiska gemenskapen. Det blir extra kontroversiellt när de andra deltagarna just har lyft fram att detta samarbete är positivt, och när hela kontexten är att de alla är deltagare på ett nordiskt evenemang (som ska främja nordiskt samarbete). Denna bakgrund ligger säkert till grund för Arnis tvekan, men han lägger ändå fram sin avvikande åsikt. Det kan ses som ett försök att lätta upp stämningen, som är en aning tryckt. Deltagarna tystnar när Arni förklarar ordet *skandiwank* vilket kan signalera att de känner på sig att en avvikande åsikt är under uppsegling. Han måste upprepa ordet flera gånger men de andra förstår fortfarande inte vad det handlar om, de provar också att själva säga ordet. Först när Arni ger en

definition av ordet (rad 13-16) förstår de andra vad han menar och då skrattar de alla tillsammans.

(12) Skandiwank

01 Arni: vi har (.) eh (.) vi som kommer fra island vi
02 snakke litt om programmet (.) spesielt de med eh
03 eh va Sten inslaget som sten kom med igår
04 Anna: aa
05 Arni: å vi har ett ord på Island som (.) eh pt (.)
06 **skandinavierunk**
07 Anna: aa
08 Arni: som oversattes til engelsk til **skandiwank** (.)
09 Anna: okej
10 Jens: **skandiwack**↑
11 Arni: **ska- skandiWANK**
12 Anna: **skandi- skandiw- ((skratt))**
13 Arni: pt eh det er skandiwank er pt når eh (.) mennsker
14 frå skandinevia skandinaviske mennsker kommer
15 sammen å snakker om hvor eh fantastiske
16 skandinavia er
17 flera: ((skratt))
18 Anna: ((skratt)) okej

Senare i samtalet, vilket inte syns i utdraget ovan, använder Arni begreppet *skandiwank* igen men då fungerar det istället som ett internt skämt, ordet behöver bara nämnas så vet alla vad som avses och de andra reagerar med att skratta. Skrattets funktion blir att rädda situationen och skapa samhörighet. Därmed har Arni vänt ett begrepp som potentiellt är ett hot mot gemenskapen till en sammanbindande faktor, alla som skrattar när ordet nämns tillhör gruppen “vi som vet vad skandiwank betyder” och alla andra hamnar utanför. Den här typen av underförstått resonemang stärker vi-känslan i en grupp (Norrby, 2014) och det är intressant hur ett begrepp som egentligen undergräver hela situationen istället av Arni används för att skapa och understryka samhörighet.

4.2 Problem i kommunikationen

I den här delen av min analys redogör jag för vilka problem eller hot som uppkommer i materialet och hur deltagarna reagerar på det. Kategorierna som jag beskriver är reparation (med undergrupperna gemensam reparation och självreparation), missförstånd och avsaknad av strategi.

4.2.1 Reparation

Reparation är en indikator på att problem har uppstått i kommunikationen. Fenomenet förekommer endast ett fåtal gånger i mitt material, vilket kan bero på att informanterna är tämligen väl insatta i nordiska sammanhang och har en förförståelse av samtalspartnernas språk. I utdrag 13 nedan (på rad 1 och 2) förekommer en reparation med omtagning mellan en dansk (Niels) och en finlandssvensk (John) informant, det är finlandssvensken som gör omtagningen.

(13) Skolan e: gratis

01 Niels: va had I va had du skrevet om?
02 John: **va ja skrev om?**
03 Niels: ja
04 John: ja va skrev jag om att de va tryggt å att e:
05 sjukvården e: gratis skolan e: gratis man får typ
06 lön för att gå på universitet

Den här typen av reparationer är vanliga i samtal (Norrby, 2014) och utgör oftast inget hot mot kommunikationen. Niels yttrande (på rad 1) kan tolkas som självreparation då han först vänder sig till hela gruppen för att fråga vad *I* (sv. *ni*) hade skrivit om tidigare under dagen. Innan han kommer till verbet formulerar han dock om sig och vänder sig till en specifik person med pronomenet *du*. Det danska pronomenet *I* Eftersom materialet enbart består av ljudupptagningar och inte video kan man inte avgöra vem Niels verkligen vände sig till. Den som känner sig tilltalad och som besvarar frågan först är alltså John (rad 4) efter reparationen på rad 2-3.

I utdrag 14 från samtal 2 berättar islänningen Arni om sin nordiska bakgrund. På rad 5 säger han på ett lite kryptiskt sätt att hans föräldrar befann sig i Sverige vid tiden för hans tillblivelse genom att kodväxla till engelska (*made in sweden*).

(14) Made in Sweden

01 Arni: i skolen (.) men så har ja vart i dansk höjskole å
02 så blev je da je var nitten så bodde jej i no-
03 norge to år
04 Tina: just de
05 Arni: å så var ja **made in sweden** (.) så
06 Jens: **made hva?**
07 Arni: **made in sweden** (.) ja va laft i- [ja] mine
08 **foreldre**
09 Anna: [jaha:]
10 Jens: når jaa ja så'n ja
11 flera: ((skratt))
12 Arni: så ja ha bred nordisk erfaring
13 Jens: ((skratt))
14 Anna: *men de: bra*

Jens reparerar genast i följande tur vilket kan ses som ansiktshotande. I nästa tur gör Arni först en omtagning och sedan förtydligar han på svenska: *ja va laft i-* (jag blev tillverkad/gjord i). Där avbryter han sig och Anna förstår nu vad Arni tidigare insinuerat. Även Jens bekräftar att han nu förstår (rad 10) och därefter skrattar hela gruppen, dels åt missförståndet men säkert dels åt det smått generande ämnet.

I ett annat ställe i samma samtal frågar Jens på rad 1 var någonstans i Norge Arni bott (efter att det framkommit att han tidigare bott i Norge). Frågan vållar problem vilket kanske kan förklaras av att ändelsen av ordet *Norge* saknas i det danska uttalet som närmast liknar *Noo* eller *Nor* (se rad 1 nedan).

(15) Oslo

- 01 Jens: **hvor bod du hen i nor?**
02 Arni: **eeh pt hvor bodde jej i norje?**
03 Jens: ja
04 Arni: eh oslo
05 Jens: oslo ja
06 Anna: aa just det
07 Jens: coolt

Arni söker ett förtydligande (rad 2) och visar att han i princip har förstått frågan men för säkerhets skull vill kontrollera att han förstått rätt. Arnis uttal av *Norge* är tydligare och mer svenskt (*norje*), på norska uttalas det ofta med hårt g.

4.2.2 Gemensam reparation

Det är inte ovanligt att samtalsdeltagare hjälps åt för att utföra reparationer eller att en talare väddar om de andras hjälp (Norrby, 2014). Detta förekommer också flera gånger i mitt material. Ett vanligt scenario är att talaren kodväxlar till engelska när hen inte finner ord på ett nordiskt språk eller inte är säker på om det nordiska ordet som används kommer att förstås av de andra samtalsdeltagarna, eventuellt för att det är en så kallad *falsk vän*. I utdraget nedan letar Arni efter ordet relation eller kontakt och kodväxlar till engelska och isländska innan han får hjälp av Anna på rad 7.

(16) Speciell kontakt

- 01 Arni: färöarne och grönland är veldig veldig små
02 Jens: mhm
03 Arni: så det är nesten bare island som står där och vi
04 har- okej vi är också veldig veldig små* men eh
05 pt vi har speciellt eh pt (.) **relationship**↑
06 **samberg**↑
07 Anna: aa **kontakt**
08 Arni: ja↑ spesiell kontakt til för exempel danmark

En möjlig förklaring till att Arni griper till engelskan här är att det samskandinaviska ordförrådet som han har tillgång till inte räcker till eller för att han vet att ordet på det egna modersmålet skiljer sig så pass mycket från de andra språkens alternativ. På rad 6 säger Arni vad som låter som *samberg*. Jag har efter eftersökningar dock inte hittat några belägg för att ett sådant ord existerar i de nordiska språken, möjligen är det ett isländskt ord som inte står med i exempelvis ordboken ISLEX. Kanske provar Arni att kasta fram ett ord, bildat i stunden, som han hoppas fungerar på något av de nordiska språken innan Anna föreslår ordet *kontakt* (rad 7).

I utdrag 17 nedan pratar Lena om varför hon tycker om Helsingfors. Mellan de nordiska språken (och mellan andra språk) finns s.k. *falska vänner*. Det är när samma ord existerar inom flera språk men har olika betydelse. Ett sådant exempel är ordet *by* som på danska och norska betyder det som svenskar avser när de säger *stad*. En mindre ort kallas av norrmänn och danskar för *landsby*. På färöiska kallas större orter för *býur* eller *staður* medan en mindre ort kallas *(lands)bygd*. Just dessa begrepp orsakar en viss förvirring i utdraget. Först letar Lena efter rätt ord när hon vill säga att Helsingfors är en blandning mellan en by och en stad. Hon vädjar efter hjälp från de andra (rad 1-2) och väljer sen ordet *mix* som är ett lånord men kan betraktas som normalt språkbruk. Därefter provar hon ordet *bygd* med tillägget att det är färöiska, för att förmildra osäkerheten skrattar hon kort varefter hon säger att hon inte vet vad det kallas. Till sist (rad 4) provar hon ordet *landsby*, och gruppen bekräftar att de förstått. Ordet fungerar på danska vilket Niels också bekräftar i följande tur (rad 7). Notera att *alle steder* som Lena säger på rad 12 betyder "överallt" och inte "alla städer".

(17) Coffeeshops alle steder

01 Lena: ja ja mm ja jaj syns deen perfekt uhm **va kallar**
02 **du det** (.) ehm **mix** mellom storby och ehm så en
03 lille ja **vi kallar det bygd** på färöiska
04 ((skratt)) ja men **ja vet inte va ja kallar...**
05 landsby
06 flera: jo
07 Niels: **dee desamme på dansk** åss de ka man (ohörbart)

08 Lena: ja syns den har alt som en som en bygdestämning å
09 ehm de virker som alle har de bra å smiler å
10 sånne ting men så har de bara allt som en storby
11 skal ha
12 Niels: jeejee
13 Lena: **coffeeshops** alle steder ((skratt))
14 flera: ((skratt))
15 ?: precis
16 Mika: men dee jätteroligt
17 John: kaffe e viktig

I sekvensen nedan (utdrag 18) inleder Adam en ny topik genom att ställa en fråga (rad 1) riktad till Tora. Hon är inte helt säker på vad han menar och upprepar ordet *invånare*. Kanske är det frågans konstruktion som ställer till det, möjligen hade det varit tydligare att fråga hur *många* invånare Island har snarare än hur mycket. Sara bekräftar Tora fråga med ett *ja* och Erik börjar svara på frågan medan Tora fortfarande tänker eller formulerar sig (*äuhm* på rad x) varpå hon faller in i Eriks tal. En deltagare vars röst jag inte kunde identifiera säger också *ja* som en bekräftelse. Deltagarna löser problemet snabbt och effektivt tillsammans så att samtalet kan fortsätta.

(18) En åttondel

01 Adam: hur mycke invånare har hela Island
02 Tora: **invånare**
03 Sara: ja
04 Tora: [**äuhm**] [**trehundra**]**trettitusen**
05 Erik: [**trehundra**]**[tretti**]
06 ?: ja
07 Adam: för jag hörde på teven att en åttondel av hela
Islands
08 befolkning [var på matchen asså var på] arenan
09 Tora: [på matchen ja ti: e de va]
10 ?: *host*

4.2.3 Självreparation

Fenomenet självreparation skulle kunna tolkas även som en förebyggande strategi eftersom talaren alltså korrigerar sig själv när hen inser att det sagda kommer att orsaka problem i kommunikationen. En möjlighet som jag inte kan analysera i mitt (icke-visuella) material är även den, att talaren på basis av andra deltagares ansiktsuttryck tolkar att ett problem är under uppsegling och därmed korrigerar sitt yttrande löpande. Jag har dock valt att analysera självreparation som ett uppkommet problem eftersom korrigeringen är just en korrigering av något som redan skett, redan sagts. Men förstås bidrar självreparation till att förebygga eventuella kommande problem. Ett exempel på självreparation återfinns hos färingen Lena i exemplet nedan. Lena läser i början av samtalet högt från en av lapparna med samtalsämnen som jag hade förberett. Därmed uppkommer ett spontan läsetest i miniformat där Lenas förmåga att förstå skriven svenska sätts på prov. Lena börjar med att läsa från lappens text som består av en mening ("Så tänkte jag om Norden för tio år sedan") och hon återger nästan alla ords uttal korrekt (rad). Räkneordet *tio* uttalar hon enligt danskan så att det blir *ti*. Det är första gången gruppen använder en samtalslapp och därmed är dess innehåll och formuleringar (påståenden) fortfarande lite obekant. Trots att uttalet är i princip korrekt medger Lena ganska snart (rad) att hon inte riktigt förstår vad som avses med påståendet hon just läst. Hon reparerar också i slutet av utdraget (rad 13) när hon först säger *snakke* men ändrar det till *pråta*.

(19) Lidt i tvivl

01 Lena: "så tänkte jag om norden för ti år sedan"
02 ?: hmm...
03 Niels: ti år siden... va tänker du selv
04 John: vill du börja
05 Lena: **jaa ja är i (.) lidt i tvivl om vad de här är**
06 om är de norden sån (.) nordensamarbete för
07 ti år sedan eller...
08 John: ja tror det kan va kanske eh ja tror de kan va
09 vad som helst
10 Lena: va som helst ja
11 John: jā

12 Lena: ja hon vill ju... hon vill ju kun ha vi
13 snakker **eller pråtar** så... ehm... ja men Norden
14 för ti år sedan (.) dee var jättebra
15 flera: ((skratt))

Lenas uppläsning av lappen kommer i ett skede av samtalet när gruppen har talat om var de vill bo i Norden och tillsammans konstaterat att de kan tänka sig att bo i de flesta nordiska länder. Stämningen blir lite överdrivet diplomatisk vilket deltagarna känner av och de börjar skämta om ämnet. Det hela utmynnar i några skratt och försiktiga fnissningar varpå stämningen blir lite osäker. Jag tolkar det som att deltagarna är osäkra på om det är tillåtet att skämta om Norden på det sättet. En obekväm tystnad uppstår och det är i detta läge Lena väljer att plocka upp lappen från bordet och läsa ett nytt samtalsämne.

(20) Mitt nordiska intresse

01 Lena: okej (.) "**så började mitt nord- så började**
02 mitt nordiska intresse"

03 ?: hm

04 Niels: ja

05 Lena: vem vill (.) [börja]

06 Niels: [me de] här

07 Lena: ja

Halvvägs in i meningen avbryter Lena sig själv (*nord-*) och gör en omtagning (rad 1). När hon läser meningen på nytt läser hon med emfas på ordet *så*. Det verkar som att hon i detta fall förstår ordet *så* genom danskan (eller färöiskan), vilket kan förklara varför hon avbryter sig själv och läser om meningen på nytt. *Så* på danska kan nämligen betyda *då*. Danskans motsvarighet till svenskans *så* skulle i den här meningskonstruktionen vara *sådan* (*begynte mit nordiske interesse*).

4.2.4 Missförstånd

Det är inte alltid missförstånd kommer till uttryck verbalt eller så registrerar inte (alla) deltagare dem, men i det sistnämnda fallet kan de upptäckas i transkriberingen. I följande utdrag (21) uppdagas ett missförstånd. Tina har missat att Arni är från Island och när hon frågar om vad han har för koppling till Island (rad 6) uppstår en ansiktshotande situation.

(21) Nån koppling till Island

01 Tina: fö- fö- förra våren så åktemånga av mina bekanta
02 just ti island å- tissempel en kör () som ja
03 känner där massa vänner som åkte å så min
04 studieförening va ti island ja tyckte att alla va
05 till island förra åre men eller våren egentligen
06 **men jo alltså va e din koppling till island**↑
07 Arni: ha↑
08 Tina: **e har du nån koppling till island**
09 Anna: **jamen han e isländsk**
10 Tina: **du e isländsk**
11 Arni: ja ja ja
12 Anna: ((skratt))
13 Tina: å hu kan du så bra- hu förstår man dig så bra
14 flera: ((skratt))
15 Anna: han prata danska
16 flera: ((skratt))
17 Anna: *han prata ju danska å ente isländska*
18 Tina: okej
19 Arni: vi vi lar ju dansk for **sju** år

Observera att Arnis reaktion (rad 7) inte är ett skratt utan det i Västnorden vanliga frågeordet *ha*, ungefär som engelskans *huh*. Därefter gör Tina en omtagning. Men sen är det istället Anna som svarar på frågan, vilket är en gemensam reparation, möjligen som en strategi för att rädda ansiktet på antingen Tina, Arni eller båda två. Tina riskerar ansiktshot eftersom hon inte tidigare (vid detta skede är gruppen nästan åtta minuter in i

samtalet och de har möjligen även bekantat sig på förhand under evenemanget) har insett att Arni är islänning. Arni å sin sida kan riskera att uppfattas som att han varit otydlig med just detta, vilket skulle kunna peka på en brist i kommunikationen. Missförstånd tyder i varje fall på, precis som Börestam-Uhlmann (1994) påpekar, att den som ägnar det mesta av sin energi i samtalet på att försöka förstå vad de andra säger på ordnivå lätt kan missa större helheter eller övergripande teman och attityder. Alla skrattar tillsammans när det uppdagas att Tina missförstått, vilket räddar situationen. Tina kan dock uppleva sig skrattad åt vilket kan leda till hämningar i samtalet. Just Tina har också mycket få turer jämfört med de andra i samtalet och sitter ofta tyst långa stunder. Detta kan tolkas som en strategi för att undvika missförstånd, nämligen att man väljer att undvika problemsituationer (Börestam-Uhlmann, 1994).

Senare, på sista raden ovan, uttalar Arni siffran *sju* med hyperkorrekt svenskt uttal. Arni uttalar ordet starkare och längre ner i halsen än normalt bakre sje-ljud. Eftersom ordet inte uttalas så på varken isländska, norska eller danska (som verkar vara Arnis två närmsta grannspråk, på basis av det han berättar i inspelningen om sin nordiska erfarenhet), tolkar jag det som att han strävar efter att bli förstådd av de svenskspråkiga i samtalet (finlandssvenska Tina och skånska Anna).

Att Arnis isländska ursprung har undgått Tina kan också bero på att han helt enkelt talar så god skandinaviska att hon uppfattat honom som en norrman eller dansk som är skicklig på att anpassa sitt språk. Informanterna känner inte direkt varandra sedan tidigare, möjligen är några bekanta för varandra genom andra nordiska sammanhang. De har delvis haft möjlighet att bekanta sig med varandra på plats före inspelningen startade, och därmed kanske skaffat sig viss förhandsinformation om varandra. Att analysera det här riskerar dock att bli rena spekulationer och går utanför CA:s område.

En möjlig tolkning är alltså att Tinas kommunikativa isolation, eller tystnad, är ett sätt att undvika att problem i kommunikationen uppstår, vilket kan vara fallet i finlandssvenska Tinas fall då hon hade missförstått en viktig detalj och därefter inte tog aktiv del i samtalet. Hennes talturer under hela samtalet är dock mycket få, bara cirka fyra stycken totalt, vilket kan antyda att hon har en mindre aktiv samtalsstil eller åtminstone valde en sådan just vid det här inspelningstillfället. När hon dock nästa gång efter missförståndet försöker komma in i samtalet igen är det genom ett yttrande där

hon lite skämtsamt beklagar sig över att alla andra verkar ha så mycket nordenerfarenhet jämfört med henne själv som "alltid har bott på samma ställe i svenskfinland". Detta skulle däremot kunna tyda på att främst de med mycket kunskap om nordiska förhållanden och språk är de som yttrar sig mest i samtal av den här typen. Ingen riktar sig heller direkt till Tina med några frågor utan diskussionen föregår mestadels mellan Arni, Anna och Jens.

En annan sekvens som också tyder på att deltagare har missat information i samtalet, följer cirka 3,5 minuter efter utdrag 21 ovan. I den första sekvensen syftar Jens på den välkända isländska appen som möjliggör för användare att kontrollera eventuellt släktskap med andra islänningar. Arni bekräftar och Anna säger att hon också hört talas om appen.

(22) Så få islänningar

01 Jens: men d'e sjovt fordi ja hørt att man eh islender
02 **har sån en app nu** som e blevet lavet fordi der
03 simpelthen er så få islänninger på island så alle
04 har en ganske stor chans for å være releteret
05 Arni: pt ja
06 ?: ((skratt))
07 Anna: **a ja hørt de**
08 Jens: asså noen i familien ville være
09 Anna: aa jo men-
10 Jens: å så liksom så må man liksom checke de å de var
11 sån ja de var så mærkelig va de tredje led den e
12 ikke helt go fjærde led de væl sån de oukej hvis
13 de er

3,5 minuter längre in i samtalet är topiken alltså fortfarande släktskap och gener i Norden (särskilt gällande Island), se utdrag 23 nedan. Arni säger med lite tillgjord röst att det finns en app nu (rad 14).

(23) Vi ha en app nå

01 Arni: men vi hade en dansk man som kom till att eh- bo
02 eh i byn som ja er kommer fra dalavik kom där
03 trehundra år siden
04 Jens: okej
05 Arni: ja så eh nästen alle som er var () er litt
06 dansk
07 Jens: *okej*
08 Anna: *ha* ((skratt))
09 Arni: så
10 Anna: spännande
11 Arni: där e din familje
12 flera:((skratt))
13 Jens: *yes*
14 Arni: du kan gå () **"ja vi ha en app nå"**
15 flera:((skratt))
16 Anna: **ja men de ha- e de de ja hört också *just att**
17 **man har en app som man kan se om man e släkt**
18 **elle inte***
19 Jens: ja nemlig ja
20 Arni: de'e sant
21 Anna: [d'e sant ja] ja
22 Tina: **[((skratt)) vadå finns de sånt] åj nej**

Den tillgjorda rösten hos Arni på rad 14 pekar troligen på att ämnet redan diskuterats tidigare. Anna säger då att hon också har hört talas om appen och hon förklarar också kort vad den går ut på (rad 16-18). Hon förklarar det som om det vore ny information, vilket tyder på att hon inte förstått eller uppfattat det första gången det diskuterades. Detta trots att hon i en tur, när appen först diskuterades, bekräftade att hon hört talas om appen (se utdrag 22). Jens och Arni bekräftar i de följande turerna det Anna säger men ingen nämner att detta redan behandlats tidigare under samtalet. På basis av Tinas reaktion (rad 22) verkar det som att inte heller hon har uppfattat eller märkt att appen redan avhandlats tidigare i samtalet.

4.2.5 Avsaknad av strategi

När kommunikativa problem uppstår är det ett tydligt tecken på problemlösning att exempelvis reparera. Ibland väljer dock talare att inte reparera eller på annat sätt reagera när det verkar ha uppstått problem. Det finns exempel i mitt material då talare låter bli att kommentera eller blir tysta vilket signalerar att ett problem har uppstått men strategierna för att lösa dem finns inte där. Ett exempel kommer från samtal 3 där Adam pratar om en politisk trend (rad 1-2). Hans kommentar bekräftas av Sara och Tora i de efterföljande turerna. Men när norrmannen Olav (rad 5) tillägger att det är en politisk strömning i hela Europa initierar Adam en reparation genom att helt enkelt fråga *va* (rad 6).

(24) I heila Europa

- 01 Adam: asså det känns för att sverigedemokraterna ha ju
02 ökat ganska [mycke]
03 Sara: [ja precis]
04 Tora: [ja] fö'tt dom (.) de-
05 Olav: **men de e jo som sker i heila europa nå**
06 Adam: **va**
07 Olav: **de: jo de som sker i heila europa** [att di där]
08 Sara: [exakt]
09 Tora: [exakt] aa
10 Olav: extreme partierne [stiger] å stiger å stiger i
11 popularitet
12 Adam: [mm]
13 Tora: [fö dom] liksom trivs på rädsla de: [dom]
14 använder
15 Sara: [å dom-] [ja]
16 Tora: å de: liksom

Därefter gör Olav en omtagning men Adam kommenterar inte, utan de andra kommer in och bekräftar. Det är fortfarande oklart om Adam har förstått vad Olav har sagt, först på rad 12 uttalar han ett bekräftande *mm*.

Bidragande faktorer kan vara att Olav sitter en bit ifrån mikrofonen och därmed gruppens "mittpunkt", detta är min bedömning då hans röst låter avlägsen och låg i inspelningen jämfört med de andra som sitter nära mikrofonen. Att han sitter lite på sidan av gruppen kan göra att det är svårare för de andra att höra honom.

Reaktionen nästan uteblir även på Olavs taltur i utdrag 25 nedan. Olav talar i anslutning till diskussionen om nationalistiska känslor (se avsnitt 4.1.3, Avvikande åsikt). Hans inlägg (rad 1-5 nedan) tolkar jag som ett försök att neutralisera en känslig topik. Han har en lite längre taltur, vilket är sällsynt för honom i mitt material, där han talar allmänt om att världen blivit mer global efter att flyget blev uppfunnet. En okänd talare bekräftar genom medhåll på rad 6.

(25) Bara globalisering

01 Olav: men värn bli ju heldigvis meir å meir globalisert
02 d- s'en må ju öppne meir å meir upp å se litt ut
03 (.) å på si- för flye blei uppfunne va ju vi i
04 vestland heilt isolert man fått begynt å kunne
05 fly så blei de ju [(.)] [en del av Europa]
07 ?: [precis]
08 Ella: [sen också frågan] om
09 kultur (.) asså vi ha ett gemensamt **en gemensam**
10 **kul[tur]** så vi måste främja de
11 ?: [ja]
12 Ella: å de e kanskje tanken bakom de (.) forstås **att de**
13 **inte försvinner**↑ (.) för att om de e bara
14 globalisering å alla länder [blir] likadana
15 Sara: [.hh]
16 **ja: men**
17 Olav: **de va ju ikke de nok e heller da miss- da e ju**
18 **masser som vi har**
19 (2)
20 Sara: °ja°

21 Erik: men ja
22 Sara: ja↑
23 Erik: **nä ja tänkte ba lägga in** att ja tycke också att
24 kulturen e nånting såhär ständigt utvecklande
25 [liksom] de: e 22 nånting
26 Sara: [exakt]
27 Erik: som [förnyas] å me nya- alla nya generationer
28 och influenser å
29 Tora: [exakt ja]

I nästa tur inleder Ella (rad 8) med att leda in topiken på *frågan om kultur*. Hon talar allmänt om en gemensam kultur (underförstått i Norden) som hon tycker att man ska främja vilket kan ses som ganska känsligt när Erik strax innan förklarat att han inte känner några nationalistiska känslor. Ella fortsätter med att prata om att globalisering kan leda till att alla länder blir likadana och Sara ger uttryck för en avvikande åsikt (på rad 13) genom att säga *ja: men*. Hon fortsätter dock inte efter detta och nästa tur tas av Olav (rad 14-15) vars inlägg jag hade svårt att transkribera p.g.a. dålig hörbarhet, möjligen uttrycker han sig också lite svävande och det är oklart åt vilket håll han försöker rikta samtalet: till stöd för Ella eller presentera en avvikande åsikt. På basis av deltagarnas reaktioner verkar det dock som att även de är osäkra på detta.

Det uppstår en tystnad (över 2 sek lång) på rad 19 efter Olavs yttranden, vilket kan signalera att deltagarna är osäkra på vad han menat eller att ingen är hågad att ta turen. Ämnet är känsligt men möjligen kan även svårigheter med att förstå Olav ligga bakom de knappa reaktionerna. På rad 20 svarar Sara *ja* med låg röst vilket gör hennes bekräftan osäker. Erik tar därefter turen med orden *men ja* varpå Sara låter klart uppmuntrande i sitt *ja* (rad 22). Det tolkar jag som att hon signalerar att Erik gärna får ta turen och leda samtalet vidare. Det gör han också och han får bekräftelser av både Sara och Tora vilket ger ett intryck av att det är lättare att förstå Erik än Olav.

I stället för att blottlägga problemet i kommunikationen genom att initiera en reparation efter Olavs yttrande väljer de andra istället att vara tysta. Olav har väldigt få talturer i samtalet (som är över 45 minuter långt), men det är svårt att avgöra om han väljer den kommunikativa isolationen för att han initialt bemöts med tystnad eller diffusa

reaktioner och därefter tappar motivationen att delta aktivt eller om han bara har en mindre aktiv samtalsstil. Det finns även en finskspråkig finländare (Mari) som väljer att befinna sig i kommunikativ isolation större delen av samtal 3 och anledningarna till detta går inte spekulera i på basis av mitt material.

5 Sammanfattning och diskussion

I det här kapitlet sammanfattar jag mina viktigaste resultat och visar hur jag besvarat mina forskningsfrågor. Jag diskuterar också resultatens möjliga implikationer och ger förslag på framtida forskning.

Mina forskningsfrågor som jag ställde i avhandlingens början var:

1. Hur förebygger man problem i internordiska samtal?
2. Vilka problem förekommer i dessa samtal och hur löser man dem?

Gällande den första forskningsfrågan tyder resultaten av min undersökning på att nordenaktiva ungdomar förebygger problem på ett effektivt sätt genom flera olika strategier. Främst de västnordiska informanterna uppvisar tydliga strategier, detta beror troligtvis på att de inte kan tala isländska och färöiska i kommunikationen med andra nordbor och därför måste anpassa sig särskilt mycket. Detta resultat går i linje med tidigare forskning inom internordisk kommunikation (se kapitel 2). En av de västnordiska informanterna, en islänning, har bytt språk helt och talar svenska i hela samtalet. Detta gäller även för de finskspråkiga finländarna i mitt material som måste tala svenska hela tiden och inte kan dra nytta av sitt förstaspråk finskan. Strategier som används för att förebygga problem är ackommodering och kodväxling, och detta sker främst hos de västnordiska deltagarna. De talar ett slags icke-standardiserat blandspråk, i min undersökning kallat skandinaviska, och de skiftar denna språkvariant så att den emellanåt låter dansk, norsk eller svensk.

Kodväxling till engelska förekommer ett par gånger i mitt material, dock är dess främsta funktion inte att fylla luckor i språket och engelskan tillgrips heller inte som ett lingua franca för att alla ska förstå det som sägs. Istället används engelskan oftast för att

på ett diskret sätt visa på en distans till ett känsligt ämne, exempelvis när historiska och nuvarande maktförhållanden mellan nordiska länder och områden omtalas. Detta tyder på att deltagarna befinner sig på en hög nivå språkligt i internordiska sammanhang eftersom de kan uttryck även dessa finstilta nyanser i samtalet.

Det visade sig också att skämt var något som förekom ofta i mitt material, i alla tre samtal. På basis av skämttureernas placering och reaktionen på dem, drar jag slutsatsen att deras funktion är att stärka gemenskapen (en solidaritetsstrategi) mellan deltagarna. Att stämningen är god och att talarna visar solidaritet tyder på att deras språkförståelse i nordiska sammanhang verkligen befinner sig på en hög nivå. När talare måste lägga huvuddelen av sin energi och sitt fokus i ett samtal på att överhuvudtaget försöka förstå vad den andra säger och själv göra yttranden som är korrekta i förhållande till detta, är en logisk följd att man inte skämtar särskilt mycket eller på andra vis lägger extra energi på att skapa god stämning. I mitt material däremot skämtar deltagarna ofta och även om skratt kan vara ett sätt att dölja att man inte har förstått det som sägs, är det uppenbart att deltagarna förstår och även uppskattar skämten. De skämtar om interna ämnen och om det nordiska.

Den andra delen av min undersökning, som svarar på min andra forskningsfråga, gällde hur deltagarna löser problem som uppkommer i samtalen. Ett slående resultat, men som egentligen var förväntat, var den låga förekomsten av just problemsituationer i kommunikationen. Detta gällde alla mina samtal med de olika konstellationerna av deltagare. Detta betraktar jag som ett resultat i sig. Internordiska samtal mellan nordenaktiva ungdomar verkar alltså löpa förhållandevis smidigt och utan större hinder. Som jämförelsepunkt till detta vill jag peka på den tidigare forskning om nordiska grannspråk som visar att förståelsen sjunker hela tiden och att främst svenskar och danskar har stora problem med att förstå andra nordbor (se exempelvis Delsing & Åkesson Lundin, 2005) samt att man delvis föredrar att använda engelska som ett lingua franca i Norden (se exempelvis Theilgaard-Brink, 2016). Men mina resultat visar alltså att det finns vissa grupper av nordbor som klarar av att upprätthålla en välfungerande muntlig grannspråkskommunikation.

Reparationer förekommer ett par gånger och situationerna löses ganska smärtfritt. Egeninitierade reparationer förekom några gånger och annaninitierade likaså. På basis av mitt material går det inte att säga vilken av varianterna som var mest frekvent, utan båda förekom ett par gånger. Gemensam reparation förekom också några gånger.

Problem i kommunikationen manifesterade sig också som missförstånd vid några tillfällen. I den här nordiska kontexten, där deltagarna har ett uttalat nordenintresse gemensamt, verkar det vara särskilt ansiktshotande att erkänna att man inte har förstått vad som sagts i samtalet eller att man inte har så mycket erfarenhet av Norden (som andra har). Om man inte känner till nordiska fenomen (som tv-serien *Skam*) kan det också hända att man blir lite utanför. Dessa topiker, som berör det nordiska, kan alltså stärka gemenskapen inom gruppen men även potentiellt hota den om några hamnar utanför.

I två av samtalen befinner sig några informanter under stora delar av samtalen i kommunikativ isolation då de väljer att inte hela tiden ta aktiv del i diskussionen utan avvaktar. Om detta beror på språkliga problem eller informanternas personliga samtalsstil är svårt att avgöra på basis av materialet. Åtminstone tyder resultatet på att några av de informanter som oftast är tysta i samtalet faktiskt hamnar i kommunikationsproblem när de väl väljer att tala, därför kan man möjligen tolka deras tystnad som ett sätt att undvika att problem i interaktionen uppstår.

En upptäckt var också att en norsk talares turer varje gång möttes av tystnad och byte av samtalsämne. En möjlig tolkning av dessa för mitt material otypiska reaktioner är att de andra samtalsdeltagarna inte har förstått vad norrmanen sagt. Deltagarna valde i dessa situationer inte att försöka förstå genom att gå i dialog, även om reparationer gjordes. Istället svarar deltagarna med den svaga responspartikeln 'ja' och därefter utvecklar de inte topiken (vilket skulle kunna ses som en förväntad reaktion). Vad detta beror på är svårt att säga men en möjlig tolkning är att det anses alltför ansiktshotande att medge att man inte förstått vad en annan nordbo har sagt i detta mycket nordiska sammanhang där deltagarna har ett uttalat nordenintresse och kanske förväntas förstå grannspråken väl, även om detta är outtalat.

Det visade sig alltså att dessa internordiska samtal, som utgör mitt material, utmärks av frekventa solidaritetsstrategier (som skämt) och låg förekomst av problemkällor (som reparationer). För att kunna dra några slutsatser om de drag jag funnit är utmärkande för personer som är vana att röra sig i nordiska sammanhang behövs dock ett större underlag. En jämförelse mellan nordenaktiva och mindre erfarna grannspråskommunikatörer skulle i framtida studier kunna ge intressanta resultat kring olika strategier och hur dessa utvecklas genom ökad exponering för internordisk kommunikation. Mina fynd skulle även kunna granskas noggrannare genom *ackommodations-kommunikationsteorin* och då skulle man kunna räkna fler drag som ackommodering än vad jag har kategoriserat som detta i min undersökning. Det vore även intressant att undersöka nordbors samtal närmare men då med fokus på diskursanalys. En sådan analys skulle kunna visa hur nordbor talar om det nordiska som tema. Med tanke på det breda och djupa samarbete inom Norden som pågår på så många olika områden, och de otaliga språkmöten som kontinuerligt uppstår inom dessa ramar, vore det helt klart motiverat att ytterligare studera hur nordbor kan kommunicera sinsemellan på effektivast möjliga sätt.

Litteratur

- Börestam Uhlmann, U. 1994. *Skandinaver samtalar*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 38. Uppsala: Uppsala universitet.
- Clausén, U. 1979. Färöarna i Norden. Några funderingar kring nordisk språkgemenskap och engelsk-amerikanskt inflytande. I: Skrifter utgivna av Svenska språknämnden. *Språkform och språknorm. En bok till Bertil Molde*. Lund: Berlings. ss. 28.
- Delsing, L-O., & Lundin Åkesson, K. 2005. *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. (TemaNord). Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Dragojevic, M., Gasiorek, J. & Giles, H. 2015. *Communication accommodation theory*. doi: <https://doi.org/10.1002/9781118540190.wbeic006>
- Gumperz, J.J. 1982. *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lindström, J. 2008. *Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Nordstedts akademiska förlag.
- Norrby, C. 2014. *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Norrick, N. R. 1993. *Conversational joking. Humor in everyday talk*. Bloomington: Indiana University Press.
- Martola, N., Mattfolk, L. & Sandström, C. 2014. När språk möts. *Språkbruk*. <https://www.sprakbruk.fi/-/nar-sprak-mots#wrapper> (Hämtad 2019-05-02).
- Ridell, K. 2008. *Dansk-svenska samtal i praktiken: Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen*. Uppsala: Uppsala universitet.

Theilgaard-Brink, E. 2016. *Man skal bare kaste sig ud i det... En interviewundersøgelse af unge i Nordens nabosprogsforståelse i praksis*. København: Nordiska ministerrådet.

Torp, A. 2004. Nordiska språk i forntid och nutid. I: Stampe Sletten, I. (red.), *Nordens språk med rötter och fötter*. København: Nordiska Rådet & Nordiska Ministerrådet. ss. 26.

Bilaga 1: Transkriptionsnyckel

Ur Jan Lindströms bok *Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik* (2008).

Transkriptionsnyckel

[överlappning inleds
]	överlappning slutar
=	1. yttranden hakas på varandra utan hörbar paus 2. yttrandet fortsätter på en annan rad
(.)	en mikropaus = en paus under 0,2 sekunder
(1, 2)	en paus uttryckt i sekunder
ja:a	legatouttal (kolon mellan två identiska vokalljud)
ja:	förlängt ljud (kolon efter ett vokal- eller konsonantljud)
ja_	förlängt vokalljud med samtidig tonuppgång
ja_	betonad stavelse
#ja#	tal med knarr i rösten
ja	tal med skratt i rösten
"ja"	förställd röst (t.ex. vid återgivet tal)
JA	högre röststyrka än i omgivande tal (kort segment)
+ja+	högre röststyrka än i omgivande tal (längre segment)
°ja°	lägre röststyrka än i omgivande tal
>ja<	snabbare tal än i omgivande tal
<ja>	långsammare tal än i omgivande tal
ja-	plötsligt avbrott
ju'nte	kontraherad uttalsform ('ju inte')
.ja	ordet sägs på inandning
.h/.hh	inandning (kortare/längre)
h/hh	utandning (kortare/längre)
pt	smackande ljud
(ja)	transkriptionen är osäker
?:	talarens identitet är osäker
()	ohörbart
((skratt))	transkriberarens kommentarer
((...))	transkriptionen fortsätter men är utelämnad
,	rak intonation (fortsättningston)
.	fallande intonation
?	tydligt stigande intonation
¿	något stigande intonation

↑
↓

lokal tonhöjning
lokal tonsänkning